הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגיד משנה · ספר קניין

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות זכייה ומתנה

רבנו וידאל די טולוזא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגיד משנה על משנה תורה, הלכות זכייה ומתנה

רבנו וידאל די טולוזא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגיד-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-זכייה-ומתנה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 7
הלכה א 7
הלכה ב 7
הלכה ג 7
הלכה ד 7
הלכה ה 8
הלכה ו 8
הלכה ז 8
הלכה ח 9
הלכה ט 9
הלכה י 9
הלכה יא 10
הלכה יב 10
הלכה יג 10
הלכה יד 11
הלכה טו 12
פרק ב 12
הלכה א 12
הלכה ב 12
הלכה ג 12
הלכה ד 13
הלכה ה 13
הלכה ו 13
הלכה ז 13
הלכה ט 13
הלכה י 14
הלכה יא 14
הלכה יב 14
הלכה יג 14
הלכה יד 14
הלכה טז 15
הלכה יח 15
פרק ג 16
הלכה א 16
הלכה ב 16
הלכה ג 16
הלכה ד 16
הלכה ה 17
הלכה ו 18
הלכה ז 18
הלכה ט 18
הלכה י 18
הלכה יא 19
הלכה יב 19
הלכה יג 19
הלכה טו 20
פרק ד 20
הלכה א 20
הלכה ב 21
הלכה ג 21
הלכה ד 22
הלכה ה 22
הלכה ו 22
הלכה ז 23
הלכה ח 23
הלכה ט 23
הלכה י 24
הלכה יא 24
הלכה יב 24
הלכה יג 25
הלכה יד 25
פרק ה 25

הלכה א 25
הלכה ב 25
הלכה ג 26
הלכה ה 27
הלכה ו 27
הלכה ז 28
הלכה ח 28
הלכה ט 28
פרק ו 29
הלכה א 29
הלכה ב 29
הלכה ג 30
הלכה ד 30
הלכה ה 30
הלכה ו 30
הלכה ז 30
הלכה ח 30
הלכה ט 30
הלכה י 31
הלכה יא 32
הלכה יב 32
הלכה יג 32
הלכה יד 33
הלכה טז 33
הלכה יז 33
הלכה יח 34
הלכה יט 34
הלכה כ 34
הלכה כא 34
הלכה כד 34
פרק ז 35
הלכה א 35
הלכה ג 35
הלכה ד 35
הלכה ה 35
הלכה ז 35
הלכה ט 36
הלכה י 36
הלכה יא 36
הלכה יב 36
הלכה יג 36
הלכה טו 37
פרק ח 37
הלכה א 37
הלכה ב 37
הלכה ג 37
הלכה ד 38
הלכה ה 38
הלכה ו 38
הלכה ז 38
הלכה ח 38
הלכה ט 38
הלכה י 39
הלכה יא 39
הלכה יב 39
הלכה יג 40
הלכה יד 40
הלכה טו 40
הלכה טז 40
הלכה יח 40
הלכה יט 40
הלכה כ 40
הלכה כא 41
הלכה כב 41

הלכה כג 41
הלכה כד 42
הלכה כה 42
הלכה כז 42
פרק ט 42
הלכה א 42
הלכה ב 42
הלכה ג 42
הלכה ד 43
הלכה ה 43
הלכה ו 43
הלכה ח 43
הלכה ט 44
הלכה י 44
הלכה יא 44
הלכה יב 44
הלכה יג 44
הלכה טו 44
הלכה טז 45
הלכה יז 45
הלכה יח 45
הלכה יט 45
הלכה כ 45
הלכה כא 45
הלכה כב 45
הלכה כד 46
הלכה כו 46
פרק י 46
הלכה א 46
הלכה ב 46
הלכה ג 47
הלכה ד 47
הלכה ה 48
הלכה ו 48
הלכה ז 48
הלכה ח 48
הלכה ט 48
הלכה י 48
הלכה יב 49
הלכה יג 49
הלכה יד 50
הלכה טו 50
פרק יא 50
הלכה א 50
הלכה ב 50
הלכה ד 51
הלכה ה 51
הלכה ו 51
הלכה ז 52
הלכה ח 52
הלכה ט 52
הלכה י 52
הלכה יב 53
הלכה יד 53
הלכה טו 53
הלכה יט 53
הלכה כ 53
הלכה כא 54
הלכה כב 54
הלכה כג 55
הלכה כד 55
פרק יב 55
הלכה א 55
הלכה ב 55

הלכה ג 55
הלכה ד 55
הלכה ה 56
הלכה ו 56
הלכה ז 56
הלכה ח 57
הלכה ט 57
הלכה י 57
הלכה יא 58
הלכה יב 58
הלכה יג 59
הלכה יד 60
הלכה טו 60
הלכה טז 60
הלכה יז 60

פרק א

הלכה א

ההפקר כל המחזיק בו זכה בו וכן המדברות וכו'. זה פשוט ומבואר בהרבה מקומות בגמרא. ובהשגות א"א דוקא לאותו שבט ע"כ. וכוונתו בארץ ישראל. וכבר נתבארו פרק חמישי מהלכות נזקי ממון תנאי ארץ ישראל שהתנה יהושע וחילוק החורשין שם אבל כאן לא היתה הכוונה בארץ ישראל לפי שסמך רבינו על מה שכבר כתב:

הלכה ב

הצד דגים מן הימים וכו'. גם זה פשוט:

ובלבד שלא יצוד בשדה חבירו ואם צד שם קנה. הטעם לפי שהוא חצר שאינה משתמרת ובעינן עומד בתוך שדהו כמו שיתבאר ומכל מקום ודאי לכתחילה לא יצוד שם שאין לו רשות ליכנס בתוך של חבירו שלא מדעתו:

ואם היו הדגים בביבירין של בעלים וכו'. פי' הביבר הוא חצר המשתמרת וזכו בו בעלים וכיוצא בזה אמרינן גבי שילוח הקן גבי יוני שובך ויוני עלייה יש בהן משום גזל דכל היכא דבאו לחצר המשתמרת חצרו קונה לו אפי' שלא מדעתו וקל וחומר הוא מן הכלי שיתבאר שם שאם היתה המצודה כלי הלוקח משם הרי זה גזלן:

הלכה ג

אבל הלוקח דגים מתוך מצודתו של חבירו. בגיטין פרק הניזקין (גיטין דף נ"ט:) במשנה מצודות חיה ועופות ודגים יש בהן גזל משום דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור ובגמ' (דף ס"א:) באוזלי ואוהרי דכ"ע ל"פ כי פליגי בליחי וקוקרי ע"כ. ופירש"י ז"ל אוזלי רשתות של חוטין [שיש להן תוך] אוהרי של גמי וכ"ע ל"פ דכיון שיש להן תוך קונה לו כליו והוי גזל גמור. לחי חכה. קוקרי שאר מצודות ומכשולים שנותנין חוט ארוך בשפת הנהר וסודרין מחטין על פני כולו ע"כ. והנה פסק המחבר כת"ק דכל שאינו כלי אין שם גזל אלא מפני דרכי שלום ואין מוציאין אותן בדיינין אבל מן הכלי גזל גמור ומוציאין אותו בדיינין וכן דעת ההלכות ומוסכם:

הלכה ד

הפורש מצודה בשדה חבירו וכו' ואם היה עומד בעל וכו' ואין לבעל מצודה כלום. ובהשגות א"א ואיך לא חילק בין צבי רץ כדרכו וגוזלין מפריחין לשאינן מפריחין והלא המשנה חילקה בהן ע"כ. ודברי תימה הם איך לא חשב הרב שהמחבר כתב כאן דין המשנה שבפ' שנים אוחזין (בבא מציעא דף י"א) ולא חילק והלא דין המשנה שהוא

במציאה כבר נתבאר פי"ז מהל' גזילה ואבידה בבירור ושם חילק וכתב חילוק המשנה אבל כאן דין אחר הוא זה והענין שזה פרס מצודה ונצוד בו חיה או עוף ואחר שנצוד קודם שבא זה ונטלו אמר הלה זכתה לי שדי וכיון שהוא עומד בתוך שדהו זכה בו לפי שזה שפרס מצודה בשדה חבירו שלא ברשות לא תקנו חכמים שיהיה בהן גזל מפני דרכי שלום שלא אמרו אלא בפורס במקום הפקר שהוא רשאי לצוד שם אבל בפורס שלא ברשות ודאי לא, תדע לך שהרי אמרו שם דבמצודה שיש להן תוך הלוקח משם הוא גזלן גמור כמו שנתבאר ואי ברשות חבירו ודאי כליו של אדם ברשות חבירו לא קנה וק"ו הוא מכליו של לוקח ברשות מוכר שאע"פ שיש שם דעת אחרת מקנה דלא קנה אלא ודאי בפורס שלא ברשות אפי' יש למצודה תוך קנה בעל הקרקע אם היא חצר המשתמרת קנה לאלתר ואע"פ שהפורס המצודה גרם להיות נצודין ואם אינה משתמרת בעומד בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדי קנה. וכבר נתבאר חילוק החצר פי"ז מהלכות גזילה ואבידה. זה נראה לדעת המחבר והענין נכון בעצמו:

הלכה ה

דגים שקפצו לתוך הספינה. זה מבואר בפרק שנים אוחזין (בבא מציעא דף ט':) בביאור:

הלכה ו

גר שמת וכו'. זה פשוט בהרבה מקומות בחזקת ופ"ק דקדושין (דף י"ז י"ח) פירוש דאפילו היה לו בן שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ה"ז אינו יורשו כדאיתא בהדיא במי שמת (דף קמ"ט) איסר גיורא הוו ליה תליסר אלפי זוזי בי רבא ורב מרי בריה דאיסר הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הוה ואמר רבא היכי ליקנינהו רב מרי להנך זוזי אי בירושה לאו בר ירושה הוא וכו' וזה פשוט וזהו שכתב המחבר ולא הוליד ובשאין הורתו בקדושה הרי לא הוליד האב משנתגייר. ודין המצר פשוט הוא דלא גרע ממתנה ודאי:

הלכה ז

שתי שדות וכו'. מימרא פרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף נ"ג) ובנכסי הגר הוא דלא קנה לפי שאין שם דעת מקנה הא במתנה ובאחין שחלקו בשהחזיק באחת מהן על דעת לקנות אותה ואת חבירתה קנה שתיהן שהרי זה כמכר לו עשר שדות בעשר מדינות שאם החזיק באחת מהן קנה כולן והוא שנתן דמיהן כמו שנתבאר פרק ראשון מהלכות מכירה וכן הדין בכל מקום שיש דעת אחרת מקנה וכ"כ ז"ל:

החזיק באחת וכו'. באותה מימרא שם:

החזיק בה לקנותה וכו'. בעיא דלא איפשיטא שם. וכתב **המחבר אם בא אחד והחזיק בה לקנותה זכה האחרון** ונ"ל שטעמו בזה לפי שחזקת זה האחרון חזקה ברורה ודאית וחזקת הראשון מסופק וכיון שכן מעמידים אותה בחזקת זה שחזקתו ברורה ולא שייך דין אם תפס בקרקע:

הלכה ח

וכן שני בתים זה לפנים מזה וכו'. מימרא שם (דף נ"ג:) וגירסת המחבר כגירסת ההלכות וכך היא שני בתים זה לפנים מזה והחזיק בחיצון לקנותו קנאו לקנות אותו ואת הפנימי חיצון קנה פנימי לא קנה לקנות את הפנימי אף חיצון לא קנה החזיק בפנימי לקנות אותו ואת החיצון פנימי קנה חיצון לא קנה לקנות את החיצון אף פנימי לא קנה ע"כ וזה מבואר בדברי המחבר ורשב"ם ז"ל כתב ה"ג לקנות אותו ואת החיצון קנה שניהם והטעם שכשהוא מחזיק בפנימי על דעת לקנות אותו ואת החיצון קנה שניהם לפי שהחיצון משועבד לפנימי מדריסת רגל ומש"ה בחזקת הפנימי הוא נקנה כיון שהיה בדעתו לקנותו. וקצת נראה כגירסא הזאת שאל"כ לא היו צריכים לפרוט במימרא חיצון ופנימי אלא יאמרו הלשון שאמרו בשדות החזיק באחת מהן אחר שאין חילוק בין חיצון לפנימי:

הלכה ט

המחזיק בשטר מנכסי הגר. בב"ק (דף מ"ט:) פ' שור שנגח את הפרה בעיא בעא מיניה רב ייבא סבא מר"נ ופשיט ליה הכי ופירש בשטר מנכסי הגר כגון שהיה לגר שטר ראיה מקניית קרקע או מתנה:

הלכה י

שדה המצויינת במצריה וכו'. זה מחלוקת אמוראים בגמרא פ' חזקת (בבא בתרא דף נ"ד) ופסק כרב וכן בהלכות וטעמא דר"נ סבר ליה כוותיה ועבד בה כוותיה עובדא ופי' כיון שחפר בה ודוקא בשדה שהיא עומדת לחרישה אבל לא בבית:

ואם אינה מסויימת במצריה קונה וכו'. לשון הגמרא אינה מסויימת במצריה עד כמה אמר רב פפא כדאזיל תיירא דתורי והדר ע"כ. ופירשב"ם עד כמה בכמה הוא קונה אותה כולה אמר רב פפא כשיחרוש צמד בקר שורה אחת ומקצה גבול השדה ועד קצהו ובחזירתו יעשה עוד שורה אחרת דהיינו שתי שורות על פני כל השדה ממזרח למערב משפתו אל שפתו [מתוך כך קנה כל השדה גם] מצפון לדרום. אלו דבריו והקשו עליו דלא הל"ל עד כמה אלא בכמה וכן היה לו לומר בדאזיל ולא כדאזיל ומתוך כך הכריחו כפירוש המחבר. וזה לשון הרשב"א ז"ל אלא הכי פירושא עד כמה יקנה במכוש אחד

כדאזיל תיירא דתורי והדר שאין דרך עובדי אדמה להאריך תלמים באורך כל השדה אלא חורשין את השדה חלקים חלקים וכשיעור שמאריכין תלם אחד וחוזר וחורש נקרא שדה אחת והילכך במכוש אחד קנה בשדה כשיעור זה עכ"ל והן דברי המחבר:

והמצר והחצב שמתחמין בו וכו'. פירש חצב עשב או אילן שבו [מתחמין] והוא יורד ויונק כנגדו ואינו נוטה לא לכאן ולא לכאן והדין מימרא שם:

הלכה יא

כל המפסיק לפאה מפסיק בנכסי הגר וכו'. למד הרב דין זה ממה שאמרו שם [דף נ"ה] א"ר אסי אמר רבי יוחנן המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר אבל לענין פאה וטומאה לא כי אתא רבין אר"י אפילו לענין פאה וטומאה וכו' אבל לשבת לא רבא אמר אפילו לענין שבת א"כ כ"ש שמה שהוא מפסיק בפאה וטומאה ושבת מפסיק בנכסי הגר שהרי מצר וחצב יש סוברין שאינן מפסיקין בפאה וטומאה ושבת אעפ"כ מפסיקין בנכסי הגר ופשוט הוא:

וכל המפסיק רשויות שבת וכו'. גם זה שם בביאור.

ומ"ש אפילו היו ביניהן רשות שחולקת לגיטין. נתבאר פרק ה' מהלכות גירושין בבבא המתחלת השאילה הבעל מקום בחצרו וכו':

הלכה יב

וכל דבר המפסיק לטומאתו וכו'. כבר ביארתי מאין יצא לרב שהמפסיק לאלו הוא הפסק בנכסי הגר. ובהשגות א"א יש כאן ערבוב דברים שאין הגמרא הולכת על זה הדרך ואין בגמ' שיהא פיסלא חולק בנכסי הגר (אלא לענין גיטין ושבת כדברי רבא ואליבא דרבי אסי וה"ל לומר המצר והחצב מפסיקין בנכסי הגר) ובפאה ובטומאה ובשבת ובגיטין כי כן דרך הגמרא ומפרש בגמרא מה טיבן של הפסקות עכ"ל. וכבר כתבתי מאין לו לרבינו זה שכתב שקל וחומר הוא ודרש ומה מצר וחצב שלדעת ר' אסי אינן מפסיקין בשאר דברים מפסיקין בנכסי הגר מה שמפסיק בשאר דברים לא כ"ש שיפסיק בנכסי הגר ונכון הוא אע"פ שלא נזכר בגמרא בפירוש אדם דן קל וחומר מעצמו:

הלכה יג

בקעה גדולה וכו' ולא היה שם וכו' כל הנקרא על שם הגר קונה אותו. ובגמרא אין שם לא מצר ולא חצב מאי פירש רבי מרינוס כל שנקראת על שמו וכבר אמרו היכי דמי אמר רב פפא דקרו לה בי גרגותא דפלניא ע"כ. ובהשגות א"א אינו כן שהרי כבר אמרו בגמ' כל הנקראת על שמו היכי דמי דקרו לה בי גרגותא דפלניא ופירש ר"ח ז"ל שדה בית השלחין ששותה מגרגותא חדא ע"כ. ועתה אבאר כוונת שניהם כתב רשב"א

ז"ל וא"ת והא רב פפא הוא דאמר לעיל משמיה דרב בשדה שאינה מסויימת במצריה כדאזיל תיירא דתורי והדר וי"ל ההיא משמיה דרב וההיא משמיה דרבי מרינוס הוא ופליגי ויש מתרצים דלא פליגי ודרב בשדה לבן ור' מרינוס בשדה בית השלחין וכך פר"ח ז"ל דקרו לה בי גרגותא דפלניא אע"פ שאינה מסויימת במצריה דמיא למסויימת ע"כ. וזו היא כוונת הר"א ז"ל. ודעת המחבר נ"ל שע"כ לא אמרו כדאזיל תיירא דתורי והדר אלא בשקנה במכוש אחד ושם אינו קונה אלא זה השיעור כמו שכבר נתבאר אבל כאן הוא כשהחזיק בחזקה אחרת כגון הדברים המתבארים פ"ב וזה שכתב והחזיק במקצת הבקעה ואין מכוש אחד חזקה לקצתה וכן נראית דעת ההלכות שלא חילקו והביאו שתי המימרות:

הלכה יד

עכו"ם שמכר מטלטלין לישראל או קנה מטלטלין מישראל קונה במשיכה ומקנה במשיכה או בדמים. כוונת רבינו היא שהעכו"ם קונה ומקנה בין במשיכה בין בדמים ובודאי דין המשיכה פשוט הוא ומסקנא דגמרא בפ' בתרא דע"ז (דף ע"א) משיכה דעכו"ם קונה ובדמים דעת רבינו דכי אמרינן התם משיכה קונה אף משיכה קונה קאמר והוא הדין למעות וכן מוכחת הסוגיא דאמרינן התם לדעת זו דבייי"נ בהקדמת מעות סגי כדאיתא התם ולא קי"ל כי האי סוגיא דאמרינן בבכורות (דף י"ג) מה עמיתך בחדא אף עכו"ם בחדא אלא לעכו"ם בין במשיכה בין בכסף וזה דעת המחבר שפסק בהל' בכורות פ"ד ישראל שנתן מעות לעכו"ם וקנה לו בהם בהמה אע"פ שלא משך חייב בבכורה וכן אם קנה העכו"ם מישראל בדיניהם ונתן מעות אע"פ שלא משך קנה ופטורה מן הבכורה ומשם שכוונת המחבר שאף העכו"ם קונה בדמים כמ"ש והיא מימרא בבכורות ואמרינן שם בדיניהן שפסקה להם תורה וכבר נחלקו עליו ואמרו דהכי קי"ל דעכו"ם דוקא במשיכה ולא בכסף וכ"כ הרמב"ן ז"ל בהל' בכורות והדברים עתיקים:

אבל הקרקע אינו קונה אותה מישראל ואינו מקנה אותה לישראל אלא בשטר וכו'. זה נתבאר שם פ' חזקת (בבא בתרא דף ל"ה: נ"ד:) עכו"ם לא מקנה אלא בשטרא והי"ה שאינו קונה:

לפיכך ישראל שלקח שדה מעכו"ם וכו'. מימרא דשמואל שם (דף נ"ד:) ז"ל נכסי עכו"ם הרי הן כמדבר וכל המחזיק בהן זכה בהם מ"ט עכו"ם מכי מטו זוזי לידיה אסתליק ליה ישראל לא קני עד דמטי שטרא לידיה הילכך הרי הן כמדבר ועוד נכפל שם (דף נ"ה) שלח רב הונא בר אבין ישראל שלקח שדה מן העכו"ם ובא ישראל אחר והחזיק בה אין מוציאין מידו ע"כ. וכתב המחבר דדוקא כשהשני החזיק קודם חזקת הראשון הא אם

החזיק הראשון אע"פ שלא הגיעו השטר ואחריו החזיק השני מעמידין אותה ביד ראשון וזה דעת רשב"ם ז"ל ורבינו חננאל ז"ל והטעם דודאי אם הראשון החזיק קודם לא גרע חזקתו מפני שנתן דמים מחזקת השני שלא נתן והראב"ד ז"ל והרשב"א ז"ל חלוקין בדבר ונתנו טעם דהא ראשון שנתן מעותיו אנן סהדי דלא סמכא דעתיה למקניא עד דכתיב ליה שטרא עכו"ם משום דעכו"ם אנס הוא אבל האי דאחזיק בלא זוזי דעתיה למקניא בהאי חזקה וכו' אלו דבריהם:

ונותן לראשון את הדמים וכו'. כך כתב רבינו האי ז"ל בשער י"ד של ספר מקח וממכר שחייב להחזיר דמים ללוקח ראשון וכ"כ הרמב"ן ז"ל משום דבזוזי דהאי מסליק ליה עכו"ם ומשתרשי ליה הני זוזי ללוקח שני ומיהו אחריות על העכו"ם המוכר ולא על ישראל שלקח ראשון וזהו דעת המפרשים ז"ל:

הלכה טו

בד"א במקום שאין משפט ידוע למלך וכו'. חילוק זה נרמז בגמרא חזקת הבתים (דף נ"ד:) ומבואר בהלכות בביאור:

פרק ב

הלכה א

נכסי הגר שאין לו יורשים וכו'. זה דבר פשוט שכולן אין דעת אחרת מקנה אותן:

כל המחזיק בדרך מדרכי החזקה וכו'. נתבאר במשנה שם פרק חזקת (בבא בתרא דף מ"ב) דנעל גדר ופרץ הויא חזקה בנכסי הגר, ודין אכילת פירות נתבאר בגמרא שאינו מועיל:

הלכה ב

כיצד הלוקח קרקע מחבירו וכו'. בהשגות א"א כל זה הולך על הדרך וכו'. חילוק הרב ז"ל לומר דאכילת פירות אינה חזקה אפילו במכר וכבר הארכתי שם בזה:

אבל בנכסי הפקר וכו'. זה מפורש שם במעשה דהאשה שכתב:

ומעשה באחת וכו'. מעשה פשוט הוא שם (דף נ"ד):

הלכה ג

יש דברים רבים שאם וכו' כיצד המוצא פלטרין וכו'. מימרא מפורשת שם (דף נ"ג:):

ומ"ש כנגד הפתח. מפורש וז"ל רשב"ם ז"ל וכנגד הפתח דרך כניסת פתח הבית בכותל שכנגדו ושם נראה יותר לנוי אבל במקום אחר טפי מאמה בעי עכ"ל:

הלכה ד

הצר צורה בנכסי הגר קנה וכו'. מימרא שם (דף נ"ד) כלשונה וזה לשון רשב"ם הצר צורת חיה או עוף בנכסי הגר בכותלי הבית אבל כיור וסיוד דאמר לעיל אמה כנגד הפתח לאו היינו [צורת בריה אלא ציורים בעלמא מעשה צעצועים ופרחים אבל] צורת חיה ועוף חשיבא ודי באחת ולא בעינן אמה ולא כנגד הפתח עכ"ל:

המציע מצעות בנכסי הגר קנה וכו'. מימרא כלשונה שם (דף נ"ג:) ופי' הציע מצעות עליהן ושכב או ישב עליהן קנה לפי שנהנה גופו מגוף הקרקע ואינו דומה לאכילת פירות שאינה חזקה דהתם לא נהנה מגוף הקרקע אלא מפירותיו פעם אחת הציע מצעות שיפה הקרקע במצעתן וה"ז כציור וכיור וצר צורה שקונה בנכסי הגר לפי שמתקנו ומיפהו וזה עיקר ולזה הסכים אבן מיגש ז"ל:

הנר את השדה וכו'. בסוגיא שם (דף נ"ז) והרי ניר דבנכסי הגר קונה וכו' וגם שם והרי אכילת פירות דבנכסי חבירו קנה ובנכסי הגר לא קנה ודעת המחבר לפרש דבנכסי חבירו אכילת פירות חזקה לאלתר ויתר המפרשים פירשוה בחזקת ג' שנים שאכילת פירות ראיה שקנה הקרקע כמ"ש פ"א מהלכות מכירה:

המפצל זמורות וכו'. מימרא פסוקה שם (דף נ"ד) האי מאן דפשח דיקלא וכו' וכשנתכוון להאכיל העצים לבהמה לא קנה ואפילו נתכוון להחזיק שהרי לא עשה מעשה המועיל:

הלכה ה

וכן המלקט עצים וכו'. מימרא שם מאן דזכי זיכיא וכו':

הלכה ו

וכן המשוה פני הארץ וכו'. גם זה מימרא שם האי מאן דאתקיל תיקלא וכו':

הלכה ז

וכן הפותח מים וכו'. ג"ז מימרא שם האי מאן דפתח מיא וכו' כל אלו מימרות פסוקות שם בלא תוספת ובלא גרעון:

הלכה ט

הבונה פלטרין גדולים וכו'. מימרא שם (דף נ"ג:) הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר ובא אחד והעמיד להם דלתות קנה מ"ט קמא ליבני בעלמא הוא דאפיך ע"כ. וכתב הרשב"א ז"ל נראין דברי הרב יהוסף הלוי אבן מיגש ז"ל שכתב שלא חפר הראשון יסודות שחפירות הקרקע ליסודות כנר את השדה שמתקנה לזריעה ואף על פי שלא זרעה קנה ולא אמרו כאן אלא הבונה על גבי הקרקע שלא תקן כלום בגוף הקרקע וגם לא גמר הבנין שהרי עדיין פרוצין הן וזה שבא והעמיד דלתות גמר את התקון ומיהו אם הראשון

עשה מהם מקום גמור ראוי להעמיד שם בהמה או תרנגולין קנה כדתנן במתני' (דף נ"ו) עשה לבהמתו מחיצה גבוהה עשרה טפחים וכן לתנור וכן לכיריים וכו' ועשה מקום לזבלו עמוק שלשה או גבוה ג' קנה ואמר עולא עלה בגמרא דבכי האי בנכסי הגר קנה עכ"ל. וכבר נתבאר זה בדברי המחבר באומרו ואין צורת אותו בנין מועלת וכו' ומ"ש לא נתבאר בדברי המחבר אם השני קונה גוף הקרקע לבד או כל מה שקנה הראשון ואיני יודע במה קנה מה שקנה ראשון אלא אם כן נאמר שכיון שבנה בנכסי הפקר בלא חזקה אף הכל הוא כהפקר כיון שלא הפקיר להחזיק וצריך לי עיון. אחר כך מצאתי לר' יהוסף אבן מיגש ז"ל שכתב היינו טעמא מכיון שבנה הראשון פלטרין אלו נעשו מכלל נכסי הגר שהרי הוא עצמו הוציאו מרשותו משעה שבנאן בנכסי הגר וממילא נעשו מכלל נכסי הגר הילכך כשבא זה האחר והעמיד בהן דלתות קנה עכ"ל. נראה מדבריו שקנה הכל מהטעם שכתבתי:

הלכה י

המפיץ זרע לתוך תלמים לא קנה וכו'. מימרא שם (דף נ"ד) האי מאן דשדא ליפתא בי פילי דארעא דגר לא קנה מאי טעמא בעידנא דשדא לא הוה שבחא וכי הוי שבחא ממילא הוי ע"כ. ופרשב"ם דזרע לפת בתוך נקעים של קרקע הגר ולא כסה (כלום) בעפר ולא עשה כלום כי אם זריקת הלפת [בתוך חריץ] לא הויא חזקה שהרי לא עשה שום תקון בקרקע והשלכת הזרע בקרקע אינו מעשה אלא א"כ זרע ואח"כ מכסהו עפר ע"כ:

הלכה יא

היתה מחיצה בנכסי הגר וכו'. מימרא בעירובין (דף כ"ה) פרק עושין פסין.
ומ"ש ואפי' נבלעה מחיצה התחתונה. שם:

הלכה יב

המחזיק בנכסי הגר וכו'. זה למד מאותה מימרא הסמוכה לה:

הלכה יג

העודר בנכסי הגר. ביבמות פרק כהן גדול (נזיר דף נ"ב) א"ר יוסף וכו' עשאוהו כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני א"ל אביי מי דמי התם לא קא מכוין למקניא וכו' הא לא דמיא אלא לעודר בנכסי הגר וכסבור של גר אחר הוא דקני ע"כ:
עדר בנכסי גר זה וכו'. כבר נתבאר זה:

הלכה יד

היה משכון ישראל ביד הגר וכו'. מימרא פרק הפרה (דף מ"ט:) ופירשוהו אפילו שמשכנו הגר שלא בשעת הלואתו:

הלכה טז

(טו-טז)

היה משכון הגר ביד ישראל וכו' בד"א בשלא היה משכון בחצר של ראשון וכו'. גם זה מימרא מפורשת שם משכונו של גוי ביד ישראל. ופירוש

מ"ש אבל אם היה בחצירו [**חצירו**] **קונה לו**. בחצר המשתמרת אבל בחצר שאינה משתמרת בעינן שיהא עומד בצדה וכבר נתבאר חילוק זה פ' ט"ז מהל' גזילה ואבידה בביאור. וכתב בעל העיטור ז"ל ואם ישראל יש לו מלוה בשטר או בעדים על הגר ומת בתוך זמנו הרי הוא כמשכון של גר ביד ישראל ואם בא ישראל אחר והחזיק בנכסיו של גר אינו יכול להחזיק כשיעור החוב עכ"ל. ומ"ש ומת בתוך זמנו. אעדים קאי דאי בשטר אפילו לאחר זמנו וכ"כ הרשב"א ז"ל כדבריו דאמר דאע"ג דכשמת הגר נעשו כל נכסיו הפקר אין שעבודו של זה נפקע דלא עדיף הפקר מהקדש ובהקדש דמים קי"ל בערכין דמוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו וכנ"ל אפי' אין לו אלא מטלטלין והא דקאמר משכונו של גר ביד ישראל משום דקא בעי למימר ובא ישראל אחר והחזיק בו קנה השאר וכו' עכ"ל ועוד האריך ועיקר. עוד כתב בעל העיטור ז"ל והמחזיק בנכסי הגר הרי הוא כיורש והבא ליפרע צריך שבועה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים ע"כ. ויש לדקדק אם החזיקו שנים זה אחר זה אם יכול הראשון לומר לב"ח הנחתי מקום לגבות ממנו ושיגבה מן האחרון או חולקין ביניהם החוב וצ"ע. אח"כ מצאתי בתוספתא במי שהיה נשוי גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו ויצאו עליו כתובת אשה וב"ח גובין מן האחרון אין בהן גובין משלפניו וזה מבואר:

הלכה יח

גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו וכו' עד כל המחזיק בשנייה קנה ובראשונה לא קנה. זה נמצא בספרי במדבר ובפ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ב) נחלקו אמוראים המזכה לעובר אם קנה ואמר רב ששת קנה ואמר מנא אמינא לה דתניא גר שמת ובזבזו ישראל את נכסיו ושמעו שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת חייבין להחזיר הכל החזירו את הכל ואח"כ שמעו שמת בנו או הפילה אשתו המחזיק בשנייה קנה בראשונה לא קנה וכו' אלמא דעובר אית ליה זכייה ודחו שם הראיה. גם זה גירסת ספרינו וגירסת רבינו שמואל וגירסת אבן מיגש ז"ל ופירוש המחבר בברייתא כך הוא חייבין להחזיר שלא יחזיקו בנכסי הבן שהוא חי ויהיו גזלנין החזירו ואח"כ שמעו שמת בנו פי' שכבר היה מת כשהחזיקו שאם לומר שמת אחר כך מאי קמ"ל ברייתא דהמחזיק בשניה קנה ובראשונה לא קנה פשיטא שהמחזיק בנכסי גר חי אין חזקתו כלום והמחזיק בהן אחר

מיתתו זכה ואם תאמר דלאשמועינן דעובר יש לו זכייה כה"ג ליתא דמרישא שמעת לה מדקתני חייבין להחזיר אלא ודאי בשכבר היה מת מקודם היא וזהו החידוש והטעם שכיון שלא החזיקו אלא מחמת שמועה ולבסוף שמעו שאין מחזקתן כלום ונסתלקו מן הנכסים והחזירו נפקעת חזקתם וזה שאמרה הברייתא אח"כ שמעו שמת ולא אמר אחר כך מת וזה שלא כדברי רשב"ם שפירש בראשונה לא קנה על אותה חזקה שהחזיקו קודם שמת בנו והפילה אשתו ע"כ, ודברי אבן מיג"ש ז"ל נוטין לדבריו שכך כתב בראשונה לא קנה מפני שכשהחזיק בה מעוברת היתה אשתו וכו' אעפ"כ דעת המחבר כך הוא לפי הנמצא בספריו ועיקר וכל הסוגיא תתפרש לפי דרך זה וגירסתו איכא בינייהו דששמעו בו שהפילה ולא הפילה ואח"כ הפילה ופירש שמחזיקים בראשונה שמעו שהפילה אשתו והיו סבורין להחזיק בודאי ונודע שבאותה שעה לא הפילה ואח"כ הפילה והחזיקו אחרים למאן דאמר יש לעובר זכייה בירושה הבאה מאליה הראשונים לא קנו למ"ד שטעם הברייתא משום דרפויי מרפיא בידייהו שכיון שלא שמעו בפירוש שהפילה אשתו מרפיא בידייהו אותה חזקה לפיכך זכו השניים ולא משום שיהיה לעובר שום זכייה אפילו בירושה הבאה מאליה כיון ששמעו שהפילה בודאי אע"פ שלא היה אמת סבורים הן להחזיק בודאי ואין לעובר זכייה למנוע חזקתה כל זמן שלא יצא לאויר העולם והילכך זכו הראשונים, כך נ"ל לדעת המחבר:

פרק ג

הלכה א

הנותן מתנה לחבירו וכו' עד כל אחד יכול לחזור בו. דבר פשוט הוא זה בהרבה מקומות וכבר נתבאר פ"ז מהל' מכירה דבדברים לבד אע"פ שלא קנה המקבל החוזר בו יש לו משום מחוסר אמנה במתנה מועטת כמו שנזכר שם:

הלכה ב

מחל לחבירו חוב וכו' עד כמו שביארנו. כבר נתבאר זה פ"ט מהל' מכירה:

הלכה ג

וכן האומר לחבירו מנה שיש לי וכו'. ג"ז נתבאר ממכירה וזהו דין מעמד שלשתן הנזכר בגמ':

הלכה ד

כדרך שאין צריכין עדים לענין מקח וממכר וכו'. גם זה נתבאר פ"א מהלכות מכירה דלא איברו סהדי אלא לשקרי אבל כל זמן ששניהם מודים די בכך אפילו בלא עדים:

הלכה ה

כשם שהמוכר צריך לסיים הממכר וכו' כיצד הכותב לחבירו קרקע מנכסי נתונה לך או שכתב כל נכסי קנויין לך פחות ממקצתן וכו'. בהשגות א"א זה הדרך הולך וכו'. ואיני יודע איך עלה בזה תירוץ לדברי המחבר שאם נאמר דהאומר בית בביתי כיון שידוע הוא שיד הלוקח על התחתונה הרי הוא כמסויים שהוא גרוע וכאילו סיימו בפירוש א"כ אף אנו נאמר באומר קרקע מנכסי נתונה לך שיקנה המקבל הגרוע שבכל קרקעות הנותן שהדבר ידוע שיד מקבל על התחתונה וה"ז כאילו סיימו בפירוש אלא ודאי לדברים אלו אין עיקר לפי סברא זו. ונ"ל שלא חשב הר"א ז"ל אלא לתרץ מ"ש האלפסי ז"ל בפ"ק דגיטין. ועתה אבאר מאין יצא זה. הביאו בגיטין פ"ק המשנה השנויה במסכת פאה וכך היא הכותב נכסיו לעבדו יצא בן חורין שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין וקא סלקא דעתין לאוקמה דטעמא דלא יצא לחורין משום דלא פלגינן דבורא הוא. וז"ל הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו ת"ק סבר כיון דשייר קרקע כל שהוא סתם לא יכול עבדיה לברורי להההוא כל שהוא דלקני שאר נכסים הילכך לא קני בנכסים ולא מידי וכיון דלא קנה כלום עצמו נמי לא קנה דלא פלגינן דבורא עכ"ל. ואע"ג דהך אוקימתא לא קיימא למסקנא דגמ' כמו שביאר בפ' זה דקדק ממנה הרב ר' יהוסף הלוי וכתב דכל דלא סיים לא קנה ושמיע ליה מינה כיון דהכא דינא מאן דמקני מידי לחבירו אגב ד' אמות קרקע צריך לסיומי ליה להנהו ארבע אמות דאי לא סיים ליה ארבע אמות בפירוש לא קנה ואע"ג דאמרינן חצי שדה אני מוכר לך משמנין ביניהם ונוטל חצי שדה התם משום דסיים לו השדה, אלו דבריו בגיטין וזאת היא סברת המחבר תלמידו וחכמי הדורות נחלקו עליהם ואמרו שטעם זה לחלק בין מסיים לו השדה ואינו מברר החלק לאינו מסיים כלל אינו דכי היכי דכשאינו מסיים לו כלל יכול לדחותו ולומר לו בכל הקרקע לא זהו שנתתי לך ה"נ בחלקי השדה יכול לדחותו ולומר לו בכל חלק ממנו לא זהו אלא ודאי שמעת מינה דלא בעינן סיום כלל. ועוד ראיה לזה מדגרסינן פ' שני דייני גזירות (כתובות ק"ט:) ההוא דאמר להו דיקלא לברת אזול יתמי פלוג ולא יהבו לה דיקלא סבר רב יוסף למימר היינו מתניתין א"ל אביי ומי דמי התם כל חד וחד מצי מדחי ליה הכא דיקלא גבייהו הוא, אלמא קני ליה לדיקלא ואע"ג דלא מסיים ואמרינן נמי בשלהי גט פשוט גבי שטר לך בידי פרוע הגדול פרוע א"ל רבינא לרבא אלא מעתה שדי מכורה לך גדולה מכורה לך ואהדר ליה שאני התם דיד בעל השטר על התחתונה אלמא שדה גדולה הוא דאינה מכורה הא שדה קטנה מכורה ותנן נמי בית בביתי אני מוכר לך מראהו גרוע נפל מראהו נפול עבד מעבדי אני מוכר לך מראהו קטן [מת] מראהו מת וכבר פסק המחבר עצמו

דין זה פכ"א מהל' מכירה אלו דברי האחרונים והם פירשו ההיא דגיטין בדרך אחרת וראיתי לרב בעל העיטור שכתב בדין האגב כדברי אבן מיג"ש ז"ל:

אבל אם אמר לו וכו'. כבר נתבאר זה ואפשר לומר שאלו המפרשים חולקים בין מתנה למכר והטעם שבמתנה המוציא מחבירו עליו הראיה וכיון שכן יכול לדחותו בכל הקרקע ולומר לו לא זהו אבל במכר נהי דיד בעל השטר על התחתונה מ"מ אין זה קרוי מוציא מחבירו כיון שדמים הוא נותן ואע"פ שכתב המחבר כשם שהמוכר וכו' לא להשוותן לגמרי אמר כן ועם זה לא נשאר עליהם תשובה רק מאותה דפ' שני דייני גזרות וי"ל בההיא דמתנת שכיב מרע שאני דאינו בא להוציא אלא מן היורשים אלא שנראה מדבריהם שאין דעתם לחלק בין מתנה למכר שאל"כ למה הוצרכו לחלק במסיים והלא ההיא דחצי שדה במכר היא ודבריהם צ"ע:

הלכה ו

כל הנותן מתנה על תנאי וכו'. זה פשוט בכמה מקומות:

הלכה ז

כבר ביארנו שכל התנאין אלו וכו'. זה נזכר פ"ו מהלכות אישות ושם כתבתי טעמי הסברות וכבר האריך כאן הראב"ד ז"ל להסביר פנים לסברא האחרונה אבל לא הביא ראיה לדבריהם כמ"ש בהשגות:

הלכה ט

הנותן מתנה על מנת וכו'. זה פשוט מבואר בסוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז):

הלכה י

האומר לחבירו שור זה נתון לך במתנה ע"מ שתחזירהו והחזירהו [הקדישו והחזירו] הרי זה מוקדש וכו'. מימרא מפורש סוף פרק יש נוחלין דאמר ר"נ הרי זה מוקדש ומוחזר. ואמר רב אשי עלה חזינן אי אמר על מנת שתחזירהו הא אהדרינהו על מנת שתחזירהו לי הא לא חזי ליה. ופירוש אם היה מוקדש הא לא חזי ליה וכל שלא החזירו כשהיה ראוי לו נתבטלה מתנתו וה"ז הקדיש מה שאינו שלו וכן פירשו ז"ל אף על פי שיש מצריכין לו פדיון אם היה קדושת דמים דברי המחבר עיקר שאינו קדוש כלל. וכתב הרשב"ם ז"ל בנותן שור לחבירו על מנת להחזיר בתוך שלשים ומת בתוך הזמן דפטור מלשלם דלא הוה ליה שואל להתחייב באונסין ואף לא שומר להתחייב בגניבה ואבידה אלא מקבל מתנה הוא ולא יתחייב אלא בפשיעה עכ"ל. ויש לדקדק בע"מ שתחזירהו ולא אמר לי והמיתו והחזירו אם חייב לשלם או לא דילמא כי היכי דאקדשיה פטור ה"נ המיתו או דילמא מת לאו חזרה היא:

הלכה יא

אסור לישראל ליתן מתנת חנם לעכו"ם וכו'. מפורש סוף פ' בתרא דע"ז (דף ס"ד) ולרב יהודה דאמר דברים ככתבן לגר בנתינה ולעכו"ם במכירה כדאיתא התם בהדיא:

אבל לגר תושב בין במכירה בין במתנה מפני שאתה מצווה להחיותו. מפורש בגמרא בפירקא בתרא דעבודה זרה דגר תושב מצוה להחיותו וכבר נתבאר פרק י"ד מהלכות איסורי ביאה אי זהו גר תושב ואין מקבלין אותו אלא בזמן שהיובל נוהג כמו שיתבאר שם:

הלכה יב

הנותן מתנה לעבד או לאשה וכו'. זה פשוט בכמה מקומות.

ומה שכתב שאין לבעל אלא אכילת פירות בלבד. מפורש בירושלמי פרק מציאת האשה אף על גב דעבד ר"מ עבד כרבו וזכתה אשה זכתה בעלה מודה שאין לבעל אלא אכילת פירות בלבד ומוסכם הוא:

הלכה יג

נתן מתנה לאשה ע"מ וכו' אבל הנותן מתנה לאשה. עיקר דברים אלו בנדרים פ' אחרון (דף פ"ח) דגרסינן התם המודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת לבתו מעות אומר לה הרי המעות אלו נתונין לך במתנה ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן אלא מה שאת [נושאת] ונותנת לתוך פיך ע"כ במשנה. ובגמרא אמר רב לא שאנו אלא דאמר לה מה שאת [נושאת] ונותנת לתוך פיך אבל אמר (לה) מה שתרצי עשי קנה יתהון בעל ושמואל אמר אפילו אמר מה שתרצי עשי לא קנה יתהון בעל וכו'. וזה פירש המחבר דבין לרב בין לשמואל על מנת שאין לבעליך רשות בהן לחודיה קנה יתהון בעל כסתמא דמתני' ובפירושא דמתניתין פליגי דרב סבר דלישנא דמתניתין דוקא כגון שייחד לה דבר כגון מה שתאכלי ומה שתשתי או מה שתלבשי וכיוצא בהן הא בכולל לעשות בהן כל מה שתרצה קנה יתהון בעל ושמואל אמר אפי' לא ייחד לה דבר אלא שאמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שתרצי עשי לא קנה יתהון אבל מה שתרצי עשי לחודיה ואי נמי על מנת שאין לבעליך רשות בהן לחודיה קנה יתהון בעל עכ"ל הרשב"א ז"ל לפי שיטת המחבר. ועוד כתב ז"ל ובהכי מתרצה לי שמעתין כולה ופסק המחבר כשמואל דדיני נינהו וכן פסקו רבינו סעדיה ורבינו שמואל הנגיד בשם רב עמרם ז"ל. וכיון שכן מאי דאמרינן פ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף ע"א) דקני לה אחר על מנת שאין לבעלה רשות בהן. וכן בנזיר פ' מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו הזכירו בלשון זה לאו דוקא

דבהאי לישנא בלחוד סגיא דלא ליקני בעל אלא דהתם לאו דוכתא דהאי דינא ורישא דמתני' נקטינן. זו היא שיטה מחוורת ושיטות אחרות יש:

הלכה טו

הנותן כל נכסיו לעבדו וכו'. כבר הבאתי למעלה משנה זו.

ומ"ש אפילו מטלטלין וכו'. מבואר בפרק מי שמת (בבא בתרא דף ק"נ) עשו מטלטלין שיור אצל העבד. ואפילו במסיים בפירוש המטלטלין שהוא משייר וטעמא משום דלא כרות גיטין הוא כאוקימנא בתרייתא. ופי' הרב אלפסי ז"ל פרק קמא דגיטין דכיון דשייר ליה קרקע כל שהו וכתב הכי בגיטא הוה ליה לרביה זכותא בגויה דגיטא וכגון זה אינו גט כריתות דבעינן דליהוי גיטא דחירותא כוליה לעבדא וליכא עכ"ל. ומתוך לשון זה שאפילו כתב לו בפירוש עצמך ונכסי קנויין לך חוץ מקרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. אבל יש מפרשים דלאו כרות גיטא הוא כיון שיש שם שיור בדבור שהוא משתחרר דקאמר כל נכסיו ואינו מתקיים כולו אבל אם כתב לו בפירוש עצמך ונכסי קנויין לך חוץ מקרקע פלונית כיון שאין שום שיור במלה שהוא משתחרר בה שהיא מלת עצמך יצא לחירות וקנה כל הנכסים חוץ מאותה קרקע ולשון המחבר נוטה ללשון הרי"ף ז"ל:

פרק ד

הלכה א

המקבל את המתנה וזכה בה ואחר שבאת לידו וכו'. זו מימרא מפורשת סוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז:) אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן קנה ואפילו עומד וצווח ור' יוחנן אמר לא קנה אמר רבי אבא בר ממל ולא פליגי כאן בצווח מעיקרא כאן בשתק מעיקרא ולבסוף צווח ע"כ. ובהשגות א"א דוקא אמר הרי היא בטלה כו' עד והכי איתא בגיטין ר"פ השולח (גיטין דף ל"ב) ובכריתות (דף כ"ו) עכ"ל. ותמה אני מזה שהרי לא הוזכר בגמרא חילוק אלא בין אומר תבטל לאומר בטילה היא דמשמע מעיקרא כדאיתא התם אבל בין הרי היא בטילה לבטילה היא זו ודאי לא שמענו ולפנינו יתבאר:

מתנה זו שאמר המקבל וכו'. בכריתות שם (דף כ"ד) פרק המביא אשם תלוי אמר ר"ל הנותן מתנה לחבירו ואמר הלה אי אפשי בה כל המחזיק בה זכה בה. ואקשינן מאי שנא מהא דאמר רבה בר אבוה א"ר ששת וכו' מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו מתנה זו תבטל מבוטלת אי אפשי בה (מבוטלת היא) דבריו קיימין בטילה [היא] אינה מתנה לא אמר כלום מאי לאו דבריו קיימין דהדרא למרה קמא לא הוא נמי לא

קני ליה אלא כל המחזיק בה זכה בה ע"כ הנוסחא בכריתות וכמה גירסאות נאמרו בה לפי שהוקשה בה השיטה שבפרק השולח שנראית כמהפכת מימרא דרבה בר אבוה עד שמתוך כך אמרו קצת המפרשים שהיא אחת מן הסוגיות המתחלפות בגמרא ומתוך כך נראה שהמחבר לא רצה לכתוב אלא מימרא דריש לקיש שאמר אי אפשי וזהו איני רוצה שכתב ולא הכניס עצמו במחלוקת הסוגיות לבאר דין בטילה היא לגבי המחזיק בה מהו. אבל פשוט הוא שאינה חוזרת לבעלים מכיון שבאת ליד המקבל בשתיקה וזהו מ"ש למעלה המחבר לא אמר כלום כלומר לענין שתחזור לבעלים וזה מוכרח לדעת כל הסוגיות דכיון שקבלה פעם אחת שוב אינה חוזרת לבעלים בלשון מהלשונות אלו אא"כ חזר ונתנה לו אבל יש צד שהוא כמפקירה כמו שביארנו:

אבל אם היה צווח וכו'. כבר נתבאר זה מזו שבפ' יש נוחלין וכמ"ש למעלה ומבואר בסוגיא שהיא חוזרת לבעלים הראשונים ואם מתו ליורשיהם בצווח המקבל מעיקרו. ויש שיטה אחרת:

הלכה ב

המזכה במתנה ע"י אחר וכו'. זה פשוט ומבואר פ"ק דגיטין שהמזכה אינו יכול לחזור בו וכן יתבאר לפנינו שהמקבל ידו על העליונה מאותה דזכה לו ע"י אחר. וכתב הרמב"ן ז"ל מהא שמעינן דכי אמרינן דזכין לו לאדם דוקא בשנתרצה כששמע אבל אם לא נתרצה כששמע לאו ומכלל זה אתה למד שכל דבר שבחובה אין חבין לו לאדם שלא בפניו ואע"פ שנתרצה לו שלעולם אין חבין לו לאדם שלא מדעתו ובשליחותו. והא דאמרי' בקדושין חוששין שמא נתרצה הבן משום דלאו חוב גמור הוא דרוצה הוא לישא אשה זו וליאסר בקרובותיה מלישב בטל דמצוה קא עביד ועוד תירץ בה תירוץ אחר וכן עיקר דבמה שהוא חובה גמורה אפילו נתרצה לאו כלום הוא. וכבר רמזתי בזה פ' ל' מהל' מכירה גבי עבד:

הלכה ג

זיכה לו ע"י אחר וכו'. בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח) אמר רב נחמן בר יצחק זיכה לו ע"י אחר ושתק ולבסוף צווח באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן דתניא הכותב נכסיו לאחר והיו בהן עבדים ואמר הלה אי אפשי בהן אם היה רבן שני כהן אוכל בתרומה רשב"ג אומר כיון שאמר הלה אי אפשי בהן זכו בהן יורשי (ראשון) , פי' בשכיב מרע שמת הוא והוא הדין בבריא שחזרו לנותן. והוינן בה לת"ק אפילו עומד וצווח ואמר רבא הכל מודים בצווח מעיקרו דברי הכל לא קנה פירוש וזכו בהן יורשי ראשון שתק ולבסוף צווח דברי הכל קנה פירוש ואם היה רבן שני כהן אוכלין בתרומה כי פליגי

בשזכה לו ע"י אחר ושתק ולבסוף צווח ת"ק סבר מדאישתיק קננהו והאי דצווח מהדר קא הדר ביה ורשב"ג סבר הוכיח סופו על תחלתו ומאי דלא צווח סבר כי לא אתי לידי מאי אצווח ע"כ שם. ובחולין פ' השוחט (חולין דף ל"ט) ובכריתות (דף כ"ד) הקשו מזו דת"ק לשמואל דכיון דכי אמר אי אפשי בהן כל המחזיק בהן זכה בהן הוו להו עבדים אלו הפקר והם כזרים והיאך אוכלין בתרומה ותירצו קסבר האי תנא המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו וקסבר צריך לגט שחרור אוכל בתרומה. הנה בכאן מבואר דלדעת ת"ק הרי צד זה דזכה על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח הן כהפקר ולדעת רבן שמעון בן גמליאל יחזרו לראשון והמחבר פסק בדין ספק מכח סוגיא דהשוחט דאמרינן התם לא אמרו בה היתר משום כבודו דרשב"ג ולא איסור משום כבודו דת"ק והביאו זאת דהכותב נכסיו כדאיתא התם ואם הם נסתפקו מי יכריע ובעיטור ורבותינו הגאונים פסקו דספק הוא ע"כ:

הלכה ד

ראובן שרצה ליתן מאה זוז לשמעון וכו'. זה פשוט ספ"ק דגיטין (דף י"ד:) דבזכה אינו יכול לחזור בו ובהולך לא כזכי הוא ויכול לחזור בו והכין אסיקנא ריש פ' השולח דבמתנה הולך לאו כזכי. ובהשגות א"א דוקא מתנה וכו'. וכבר כתב כן המחבר בדין החוב פי"ז מהל' מלוה ולוה והפקדון פ"א מהל' שכירות:

הלכה ה

הלך לוי במאה זוז וכו'. פשוט הוא שדבריו דוקא כשאמר ראובן ללוי הולך וגם זה שם ספ"ק דגיטין:

מת שמעון בחיי ראובן וכו'. גם זה שם ומפורש הכל בהלכות ופירוש ליורשיו כגון שמת ראובן אחרי מיתת שמעון בטרם שוב השליח אליו:

מת ראובן בחיי שמעון וכו'. גם זה שם ומפורש הכל בהלכות ופירוש ליורשיו אם מת שמעון אחר מיתת ראובן קודם שהספיק השליח לתתם לו וכל זה בבריא אבל בשכיב מרע יתבאר דינו פ"י:

הלכה ו

אין אדם זוכה במתנה לחבירו וכו'. זה פשוט דבעינן גדול כמו שיתבאר וכן ודאי עבד ושפחה בני זכייה נינהו ודאי כדמשמע ס"פ המביא בתרא אפילו בכנענים. ומיהו נ"ל שאם היה המזכה אדונם שאינם יכולין לזכות הם ודאי לא קנו לה מדאמרינן פ' חלון (עירובין דף ע"ט) גבי שתוף מזכה להם ע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו אבל לא ע"י עבדו ושפחתו הכנעניים מפני שידן כידו זה לשון המשנה, ומשמע דה"ה בכל מילי

דעבד כנעני אין יכול לזכות לאחר מיד רבו ושם בגיטין מבואר שהעבד מקבל גט שחרור לחבירו מיד רבו של חבירו אבל לא מיד רבו שלו וזה פשוט ואף באשתו העמידוה פירקא בתרא דנדרים (דף פ"ח:) ביש לה חצר באותו מבוי דמגו דזכיא לנפשה זכיא לאחריני הא לאו הכי לא וכ"כ ז"ל שאם הבעל הוא מזכה אין האשה מזכה בעד אחרים אלא אם כן יש לה זכות בדבר ומדין מגו:

אבל העכו"ם וכו'. מבואר פרק אי זהו נשך שדחו אוקימתא דרבינא דאמר דנהי דאין לעכו"ם שליחות זכייה אית ליה והעלו שם דאפילו זכייה לית ליה:

הלכה ז

קטן שנותנין לו צרור וכו'. מימרא פ' התקבל בגיטין (דף ס"ה) ופירוש זוכה כשיש דעת אחרת מקנה הא לאו הכי אין לו זכייה אלא מפני דרכי שלום כמו שנתבאר בהל' גזילה ושם העלו ומבואר בהלכות דלאחרים אינו זוכה עד שיביא שתי שערות וכשמואל:

וכן השוטה וכו'. ג"ז פשוט וכבר נתבאר בהל' מכירה.

וכן מ"ש כי המזכה לשוטה ע"י בן דעת זכה. פשוט הוא ואמרי' ביבמות פ' חרש (דף קי"ג) פקח שנשא חרשת או שוטה אע"פ שכתב לה ק' מנה כתובתה קיימת מפני שרצה ליזוק בנכסיו ע"כ. ודקדקו משם טעמא דרצה הא לא רצה לא תיקנו לה רבנן כתובה ומכאן שיש לשוטה זכייה על ידי בן דעת:

הלכה ח

זכין לקטן וכו' ולגדול אפילו שלא בפניו. זה פשוט בהרבה מקומות וכבר נתבאר זה:

וחצירו של אדם. חילוק זה מחצר כבר נתבאר בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ז ושם פירשתי מהו סימטא. ובגמרא פירקא קמא דמציעא (דף י"א) יש שתי אוקימתות דרב פפא סבירא ליה דבמתנה הואיל ויש שם דעת אחרת מקנה לא בעינן עומד בצד שדהו אפילו בחצר שאינה משתמרת ויש פוסקין כזאת האוקימתא. והרמב"ן ז"ל כתב מתוך דברי הרי"ף ז"ל נראה שהוא משוה מתנה למציאה ובעינן עומד בצד החצר וכן מוכחת הסוגיא שבפירקא קמא דקדושין וזה דעת המחבר ז"ל:

הלכה ט

וקטנה תקנה וכו' אבל הקטן. נתבאר שם. ובהשגות א"א אין דבר זה מחוור במתנה אלא במציאה ע"כ. פירוש דבמתנה אפילו חצר קונה לו וכבר כתבתי מחלוקתם פכ"ט מהל' מכירה:

הלכה י

המתנה כגט שאין אדם יכול למסור דברים וכו'. בגמרא פ' כל הגט (גיטין דף כ"ט) פלוגתא דרב ושמואל ופסק כשמואל ומיהו באומר אמרו לפלוני ופלוני יש סוברין שאף בגט כשר וכ"ש אם חתמו הם עצמם וה"ה ודאי למתנה והמחבר פסק כשיטתו שכתב פ"ב מהלכות גירושין דבאומר אמרו קרוב הוא להיות גט בטל. ושם יתבארו עיקרי הדברים:

וכן אם אמר לשנים כתבו וכו'. זה מוסכם וכשמואל ואיתא בהלכות פרק התקבל (גיטין דף ס"ו וס"ז):

הלכה יא

הכותב בשטר נתתי שדה וכו'. ברייתא בגיטין פ' השולח (גיטין דף מ':) ת"ר האומר נתתי שדה פלונית לפלוני נתתיה לו הרי היא שלו הרי היא שלו אתננה לפלוני ר"מ אומר קנה וחכ"א לא קנה אמר ר"י וכולן בשטר ע"כ. ופירש"י ז"ל בשטר דהאי אומר דקתני כותב הוא שכותב לו אחד מלשונות אלו (בשטר) ומוסרו ליד המקבל וכו' דאילו בדיבורא לא מקניא ארעא ור"מ סבר דבאומר אתננו משמע בשטר זה שאני מוסר לו עכשיו וחכ"א לא קנה שאין זה אלא שמבטיח שיתננה לו לאחר זמן ובשטר אחר ועדיין לא עשה. וזה מבואר:

הלכה יב

האומר נתתי שדה לפלוני וכו'. גם זה ברייתא שם ז"ל האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן לי חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר פירוש ואין בדברי המקבל כלום וכן מפורש בתוספתא בב"ב פ"י האומר נתתי שדה פלונית לפלוני והוא אומר לא נתן [לי כלום] לא אמר כלום שמא זיכה לו על ידי אחר:

אבל אם אמר כתבתי ונתתי לו וכו'. ג"ז מבואר שם וזה לשון הברייתא (דף מ':) כתבתי ונתתי לו והוא אומר לא כתב ולא נתן לי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי מי אוכל פירות רב חסדא אמר נותן אוכל פירות ורבה אמר משלשין את הפירות ולא פליגי הא באבא הא בברא. ופירש רש"י ז"ל הודאת בעל דין [עבד וכן] מקבל מתנה כיון דא"ל לא קבלתי נאמן ויכול זה לחזור ולזכות בו אם ירצה דאמרינן טעה כסבור זה שקבלה מידו. משלשין ביד שליש נאמן עד שיבא אליהו. הא באבא הא בברא אם היה מקבל מתנה עצמו בחיים ואמר לא ניתן לי נאמן ואוכל הנותן את הפירות אבל אם מת ואמר בנו לא ניתן שדה זו לאבא משלשין דשמא יש עדים שנמסרה לאביו וזה לא ידע ע"כ. ובתוספות שאלו מפני מה אין אנו אומרין לגבי נותן הודאת בעל דין כמאה עדים ויפסיד

הפירות כמו שאמרנו לגבי המקבל ששניהם בעלי דין ושניהם מודים. ותירצו שהמקבל זכור יותר מן הנותן לפי שהנותן קדמה לו מחשבה לתת קודם שיתננה ופעמים שהוא סבור שנתן מפני שעלה בדעתו שיתן והוא לא נתן אבל המקבל אם קבל אין לו במה יטעה וישכח שלא קבל ע"כ:

הלכה יג

מקבל מתנה שטען ואמר זו שתחת ידי וכו' עד ונשבע על זה היסת ותחזור לבעליה. פשוט הוא שאין דין זה דומה לדין הנזכר בראש הפרק שכאן הוא אומר שמעולם לא באת לידו ופשוט הוא שהודאתו הודאה. בהשגות א"א רעיון רוח ונשבע שבועת היסת ע"כ. ובאמת לא הבנתי מה ענין שבועה בכאן. ואפשר אם תבעוהו בעלי חוב שלו ואמרו לו אתה מערים בזה כדי להפקיעו מתחת ידינו נשבע על זה היסת וצ"ע:

הלכה יד

טען הנותן ואמר שומר אתה עליה וכו'. זה פשוט הוא דדוקא כגון שהמקבל החזיק בה שני חזקה אי נמי דבמתנת מטלטלין היא דלאלתר הויא חזקה:

פרק ה

הלכה א

הנותן מתנה בין בריא בין שכיב מרע וכו' כדי לאבד ממון אחרים. בהשגות א"א פירוש הטובה שקבל ממנו ע"כ. וכמדומה לי שלא ראה הרב ז"ל סיום בבא זו בספרי המחבר וכך כתב בספרינו כדי לאבד ממון אחרים שיחזור וימכור אחר שיתן. והוא דבר מבואר שאם נאמר שמתנה בסתר מועילה יבא הדבר לידי הפסד שימכור אחר כן מה שנתן ויקנוהו ממנו לפי שלא ידעו במתנה. ולפיכך אמרו שלא תועיל להסיר קנוניא. ופירוש דברי הר"א ז"ל שהטעם שאינו נותנה בלב שלם אלא מפני שקבל טובה ממנו ואינו רוצה שתועיל. וטעם רבינו עיקר:

הלכה ב

כל שטר מתנת קרקע שאין וכו'. מ"ש המחבר קרקע לאו למימרא דמתנת מטלטלין שהיא מסותרת שתועיל דהא סתמא אמרינן האי מתנתא טמירתא לא מגבינן בה וכן מוכיחין דברי המפרשים וגם המחבר הקדים הנותן מתנה סתם ולא אמר הנותן מתנת קרקע אלא ודאי מ"ש כאן קרקע אינו אלא מפני שאין שטר מועיל במטלטלין בלא קניין והוא הדין לקניין מטלטלין ודאי בשצוה להסתירו וזה הדין מבואר פ' חזקת (בבא בתרא דף מ':) וכך כתוב שם אמר רב יהודה האי מתנה טמירתא לא מגבינן בה היכי דמי

מתנתא טמירתא אמר רב יוסף (כגון) דאמר להו לסהדי זילו אטמרו וכתובו ליה איכא דאמרי אמר רב יוסף (כגון) דלא א"ל תיתבו בשוקי ובברייתא וכתבו ליה פירוש בשווקים וברחובות ואמרינן מאי בינייהו איכא בינייהו סתמא ובעינן סתמא מאי פירוש סתמא כל שאין כתוב בה אמר לנו כתבוה בשוקא וחתמוה בפרהסיא ואמרינן רבינא אמר לא חיישינן רב אשי אמר חיישינן והלכתא חיישינן ע"כ. ומתוך כך כתב המחבר חוששין שמא מתנה מסותרת היא ולא זכה המקבל וכן פיר"ש שם ור"ח ז"ל דחיישינן ופסולה וכ"נ דהאי לישנא בתרא דרב יוסף לפרושי מתנתא טמירתא דאמר רב יהודה היא ורב יהודה הא אמר לא מגבינן בה אבל קצת הגאונים ז"ל חלקו בזה ואמרו מדקאמר חיישינן ולא קאמר לא קנו אלמא חששא היא ואיכא לדקדוקי עלה דמילתא כגון דסיים מיניה חד גברא למכתב ליה מתנה וקא מדחי ליה זמנא בתר זמנא ובתר הכי אמר להו לסהדי כתובו ליה סתמא דהתם ודאי איכא למיחש דדחויי בעלמא הוא דקא מדחו ליה אבל אי חזינן דכתבה מדעתא דנפשיה ליכא למיחש להאי חששא ולא מחזקינן ליה בסתמא למתנתא טמירתא ומתנתא מעלייתא היא, כך כתוב בעיטור בשמא דרבוותא, והרב אבן מיגי"ש ז"ל כתב הכי קאמר רבינו הרב ז"ל וכך הורה בתשובותינו וגאון נמי מצינו לו תשובה בענין זה וכך הורה עכ"ל. ופירוש אחר י"ל חיישינן הא מפסל לא פסלינן ונפקא מינה דהיכא דאתא נותן וערער ערעורו עירעור הא לא אתא וערער מגבינן בה ודברי המחבר עיקר דודאי סתמא הרי הוא כמתנתא טמירתא ממש וכבר כתבתי סעד לזה וכן בדין השכ"מ כתוב בהלכות כתב רבינו האי גאון ז"ל לא רגילינן בצואות וכו' ועוד כתב שכ"מ דאמר לא תגלו הא תפקדתא וכו' כדאיתא בהלכות וכתב רבינו פ"ט ובחידושי הרשב"א ז"ל וכתב ר"ח ז"ל וכן המקנה מתנה בקניין צריך להזכיר בעת הקניין כי מתנת פרהסיא אני מקנה ואם לא הזכיר אלא בשעת הקניין נתן סתמא פסולה וכן אמר גאון והא סמיכו רבנן ותקינו למיכתב מתנת פרהסיא ופרשי בה והכי אמר לן מתנתא דא כתבוה בשוקא וחתמוה בפרהסיא כי היכי דלא תהוי כמתנתא טמירתא עכ"ל רבינו חננאל ז"ל:

הלכה ג

הכותב שתי מתנות וכו'. זה נתבאר שם דאמרינן גבי מתנתא טמירתא אמר רבא והוי מודעא לחבירתה ואסיקנא התם דהך מימרא דרבא לא בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר וטעותא היא דלא הוי מודעא ופיר"ש ז"ל הויא מודעא הך מתנתא טמירתא היא מודעא לבטל חבירתה שטר מכר או מתנה גלויה וכשרה שנכתבה אח"כ על שדה זו ולאדם

אחר דלכך כתב להך טמירתא דלא להחזיק בהאי שדה האי בתרא עכ"ל ואסיקנא דלא הוי מודעא וזה פשוט:

הלכה ה

(ד-ה)

כבר ביארנו וכו'. פרק עשירי מהלכות מכירה.

לפיכך מי שהיו הדברים מוכיחין וכו' מעשה באחד וכו' עד בעניינים אלו. בגמ' גבי האי דאמר רבא והויא מודעא לחבירתה אמרינן בגמרא והא דרבא לאו בפירוש אתמר אלא מכללא איתמר דההוא גברא דאזיל לקדושי אתתא אמר ליה אי כתבת לי כולהו נכסיך הוינא לך ואי לא לא הוינא לך אזל (איהו) כתב לה לכוליה נכסיה אתא בריה קשישא (קבל קמיה) [א"ל וההוא גברא מה תהוי עליה] אמר להו לסהדי זילו איטמרו בעבר ימינא וכתבו ליה אתא לקמיה דרבא אמר להו לא מר קנה ולא מר קנה מאן דחזא סבר משום דהויא מודעא לחבירתא, פי' שמתנת הבן הוי מודעא למתנת האשה ומהכא הוה שמע דמתנה מסותרת הויא מודעא לגלויה ולא היא התם מוכחא מילתא מחמת אונסא הוא דקא כתב לה אבל הכא פי' בעלמא מר ניחא ליה דליקני כו' ע"כ. ופירוש המחבר כך הוא ולא היא התם הוא דהויא מתנת הבן מודעא משום דעובדא גופא מוכחא דאיכא אונס ומיהו אי לאו מתנת הבן היינו אומרים שאונס זה לאו אונס גמור הוא שאם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו אלא גמר בלבו ונתן אבל כשכתב לבן מתנה מסותרת בטל מתנתה וכן פירשו ז"ל ועיקר. דודאי שלא במתנת הבן אין זה אונס כלל ועכשיו גם כן אינה בטילה מדין אונס אלא מדין מודעא. וזהו שהקדים המחבר כבר ביארנו שהמוסר מודעא ואף על פי שאין שם אונס וכו'. ויש שיטות אחרות וזאת נכונה:

הלכה ו

שני שטרות שזמנם וכו' אם דרך אנשי העיר לכתוב שעות כל הקודם זכה. פירוש וכשנכתבו בשטרות אלו שעות ואע"פ שאין אנו יודעים למי מסר ראשון תלינן שהמוקדם נמכר לו קודם והרי קדימת המעות במקום שנהגו לכתוב כקדימת הימים בכ"מ ודין זה מתבאר פ' מי שהיה נשוי (כתובות דף צ"ד:) בעובדא דאימיה דרמי בר חמא ופירשוה בהלכות בשאין בה קניין:

ואם אין דרכן לכתוב שעות וכו' אע"פ שידענו אי זה מהן נכתב ראשון כיון שלא ידענו שעת המסירה הרי הדבר מסור לב"ד. ודין זה מחלוקת דרב ושמואל שם במי שהיה נשוי דרב אמר יחלוקו ושמואל אמר שודא דדייני והלכתא כשמואל בדיני. ואמרינן התם טעמא דשמואל דס"ל כר"א דאמר עדי מסירה כרתי. פירוש ואילו באו עדים ואמרו לזה

נמסר בבקר ולזה נמסר בערב זה שנמסר לו ראשון קנה דעדי מסירה כרתי הלכך שודא עדיפא דדילמא אתו סהדי ומסהדי ואמרי דהכי הוה מעשה ואע"ג דאפשר נמי דבבת אחת נמסרו שניהן וזכות שניהם חלה בבת אחת מ"מ הא מילתא לא שכיחא ודינא דשודא שכיחא טפי כך פירשו ז"ל:

הלכה ז

בד"א בשטר שאין בו קניין וכו' אבל אם היה בכל שטר וכו'. זה פשוט דמשעת קניין שעבד נפשיה. ומבואר בהלכות שם דאי אית ביה קניין הוה קיימא בידא דמאן דקדים אפילו שעה אחת עכ"ל:

וכן אם היו שם עדים וכו'. כבר נתבאר זה למעלה וכר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי:

הלכה ח

שני שטרות היוצאין על שדה אחת בשם וכו'. מימרא פ' נערה שנתפתתה בכתובות (דף מ"ד):

אם היה השטר הראשון מתנה וכו'. מפורש שם:

ואע"פ שלא היה כתוב שם אחריות. בשטר המכר שאחריות במכר אע"פ שלא נכתב כמו שנכתב דמי. כמו שנתבאר פ' י"ח מהל' גזילה:

וכן אם הראשון במכר וכו'. גם זה שכתב ראשון במכר ושני במתנה ליפות כחו הוא דכתב ליה משום דינא דבר מצרא. וכן הן דברי המחבר. ויש מי שפירש ליפות כחו שאם יערער עליו בעל המצר יטמין שטר המכר ויאמר במתנה נתנה לי אבל אם נודע שכתב לו שטר אחר של מכר יש בו משום דינא דבר מצרא כמו שנתבאר פי"ג מהלכות שכנים. ויש מי שכתב דאע"פ שנודע שכתב לו שטר אחר של מכר כיון שכתב לו שטר מתנה אין בה משום דינא דבר מצרא וכתב הרשב"א ז"ל ושמא נאמר לפי דבריו דשטר מתנה באחריות שאני לפי שהשטר זה בעצמו נידון כמכר ואין כאן מתנה כלל אבל כתב לו שטר מתנה מוחלט לכך כתב לו שאם יערער עליו בן המצר שלא יהא המכר מכר ויזכה בו מכח מתנה זו וצ"ע עכ"ל:

הלכה ט

היו שני השטרות במכר וכו' אם הוסיף בשני כלום וכו'. ג"ז שם מודה ר"נ דאי כתב לזה דיקלא לתוספת כתביה, פי' ואם הוא שטר מכר ובא לגבות מחמת האחריות גובה העיקר מזמן הראשון ותוספת מזמן שני כן כתבו רוב המפרשים:

ואם לא הוסיף וכו'. זה מפורש שם והיא מימרא דרב נחמן. ואמרינן עלה מ"ט רפרם אמר אימר אודויי אודי ליה פי' שהשטר הראשון שקר. רב אחא אמר אימר אחולי אחיל

גביה, פי' לשעבוד שיש מזמן ראשון לזמן שני ואמרינן דאיכא בינייהו לשלומי פירי, פי' פירות שאכל לוקח בין זמן ראשון לזמן שני לרפרם משלם לרב אחא לא משלם. ולטסקא לפרוע מס הקרקע למלך מזמן ראשון לזמן שני לרפרם על המוכר או הנותן לפרוע לרב אחא על הלוקח לפרוע, לשון ר"ש ז"ל. ופסק המחבר כרפרם מפני שקרקע בחזקת בעלים ראשונים עומדת:

פרק ו

הלכה א

לעולם אומדין דעת הנותן וכו' כיצד מי שהלך וכו'. פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ב) ברייתא ובפרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ז:) נפסקה הלכה כר"ש בן מנסיא דאמר הכין ובכל נכסיו בדוקא:

לפיכך אם שייר וכו'. מפורש בברייתא כל נכסיו. ואל יקשה עליך מ"ש רב נחמן במי שמת (דף ק"כ:) חמשה עד שיכתבו כל נכסיהם ואינו מונה דין זה עמהם מפני שכבר מנה שכיב מרע דתנן שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים ושייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו מתנה ועל אותה משנה אמרו בגמ' מאן תנא דאזיל בתר אומדנא אר"נ ר"ש ב"מ דתניא מי שהלך בנו למדינת הים וכו' אלמא דינן שוה וכי היכי דהתם הוי שיור אפילו מטלטלין ה"ה הכא וזה פשוט:

הלכה ב

וכן הכותב נכסיו מתנה לאחד וכו'. בפרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"א:) אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא פשיטא בנו גדול לא עשאו אלא אפוטרופא בנו קטן מאי וכו' אמר שמואל אפילו קטן המוטל בעריסה לא עשאו אלא אפוטרופא פשיטא בנו ואחר אחר משום מתנה ובנו משום אפוטרופא אשתו ואחר אחר למתנה ואשתו אפוטרופא ואשתו ארוסה ואשתו גרושה דברי הכל קנו. איבעיא להו אשה אצל האחין ואשה אצל בני הבעל מהו אמר רבינא בכולהו לא קנו לבד מאשתו ארוסה ואשתו גרושה ואיכא מאן דפליג. ופסק בהלכות והלכתא כרבינא. ואיבעיא להו אם היה הנותן בריא מהו ולא איפשיט. וכתב אבן מיגש ז"ל הילכך לקולא עבדינן ולא עשאן אלא כאפוטרופא עכ"ל:

אפילו היה בן קטן וכו'. איכא מאן דאמר דדוקא איכא קטנים אחרים שצריכים לאפוטרופוס הא בגדולים שאין צריכין לאפוטרופוס קנה וליתא. וכן הסכימו ז"ל דבכל גוונא לא קנה:

הלכה ג

בד"א בשכתב וכו'. חילוק זה מבואר בהלכות מהכרח השמועות לפי שיטת הגאונים ז"ל ושאלו מה טעם לחילוק זה ואמרו הא מילתא כהלכתא בלא טעמא היא כדאיתא במי שמת ולית בה אלא מאי דאמרו רבנן. ושם בהלכות כתוב ופרשי רבנן דוקא כותב אבל שכ"מ שאמר יירשני פלוני בני קנה הכל דקי"ל כר"י בן ברוקה וכו' כדאיתא בהלכות והר"י ן' מיגש ז"ל נחלק עליהם ואמר דלא שנא כותב ול"ש אומר אלא ההיא דר"י בן ברוקה בשברר דבריו דלהקנאה גמורה איכוון ודרב יהודה כשלא ברר והמחבר הביא מימרא כפשטה. וכן יש מי שכתב שאם קנו מידו קנו שאין קניין לאפוטרופסות:

הלכה ד

וכן הכותב כל נכסיו לאשתו בין וכו'. כבר נתבאר:

ואם שייר כל שהוא וכו'. במי שמת בכלל החמשה וה"ה בבנו וכמ"ש. וכן כתבו ז"ל ופשוט הוא:

הלכה ה

בד"א באשתו וכו'. כבר נתבאר:

הלכה ו

הכותב כל נכסיו וכו'. כבר נתבאר:

הלכה ז

וכן אם כתב וכו'. כבר נתבאר:

הלכה ח

כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה וכו'. פי' במתנה גמורה ולא במינוי אפוטרופסות דבמינוי אפוטרופסות לא אבדה כתובתה וזה שאמרו שם בשרצו להוכיח בעיין דבריא דלעיל מהא דהכותב כל נכסיו לאשתו אמרו במאי אילימא בשכ"מ והא אמרת לא עשאה אלא אפוטרופא פירוש ולא קנתה ולא תקנה ולא תקרע כתובתה וכן הסכימו ז"ל:

לפיכך אם יצא עליה חוב וכו'. מפורש שם הדין והטעם בהלכות:

הלכה ט

וכן הכותב כל נכסיו לבניו וכו'. שם ביש נוחלין הביאו המשנה שבמס' פאה ומסקנא דמילתא דא"ל רבא לרב נחמן מר כמאן ס"ל א"ל שאני אומר כיון שעשאה שותף בין הבנים אבדה כתובתה ופי' דוקא שמעה ולא מיחה הא לאו הכי לא אבדה כתובתה אבל לא בעינן שתקבל בפירוש ולשון המחבר בפירוש המשנה פ"ג ממס' פאה כך הוא, זה

הענין הוא על שני תנאין. האחד מהן שכלל אותה בחילוק נכסיו עם בניו כגון שיכתוב להם לפלוני כך לפלוני כך ולפלונית כך והיא שומעת ושותקת ולא תערער כגון שתאמר כתובתי אני גובה והראיה על זה מה שאמרו אבדה כתובתה ולא אמר איבדה ר"ל כי בשתיקותא כשחלק לה עם הבנים אבדה מה שיש לה לקבל בכתובתה. ותנאי השני שיהיה שכ"מ אבל אם יהיה בריא תקח כל מה שיש בכתובתה אלא א"כ יוציא שטר (עליה) שהיא נתנה או קבלה עכ"ל. פירש דברי רב נחמן כת"ק ובשותקת ור' יוסי חולק אפילו לא כתבו בדבר צוואה. ור"ש ז"ל והר"י ן' מג"ש ז"ל פירשו ג"כ הא דרב נחמן בשותקת וכן משמע הלשון אבל בעל המאור ובעל העיטור ור"ח ז"ל פירשוה דוקא היתה שם וקבלה בתורת השותפות שאין קושרין שותפות אלא ברצון שניהם ודברי המחבר עיקר. אבל מ"ש כאן בין בריא הוא הפך דבריו שבפירוש המשנה והדין הוא בעיא דלא איפשיטא בגמרא ביש נוחלין ובפירוש המשנה סבר הרב ז"ל לומר דהעמד שטר על חזקתו ואינו נפסל אלא בראיה ברורה וכאן הסכים לאמת דאדרבה היא המוציאה דשטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי לדעת ב"ה כדאיתא ביבמות פרק החולץ וכן כתב ר"ש ז"ל וז"ל ובבריא אוקימנא בתיקו וכיון דמספקא לן המוציא מחבירו דהיינו אשה עליה להביא ראיה דבכל דין אמרי' מאן דתפיס תפיס ע"כ:

אבל מנכסים שיבאו לו וכו'. פשוט שם דאמרינן אילו הדר קני מי לית ליה וזה פשוט שלא כדברי אבן מיג"ש שפירשה דוקא בבריא דאי בשכ"מ אפי' קנה נכסים לאחר מכאן אינה גובה ובודאי שאין זה עיקר וכן פי' ר"פ ומוכרח בסוגיא:

הלכה י

כתב לה עמהן מטלטלין בלבד. מפורש שם:

או שייר לעצמו קרקע וכו'. כל זה מפורש שם (דף קל"ג) בההוא דשייר דיקלא דאסיקנא מגו דנחתא אחד דיקלא נחתא לכולהו נכסי:

ותקנת גאונים ז"ל. פירוש כבר נתבאר בהל' אישות פי"ו שאין האשה גובה כתובתה ממטלטלין אחר מיתת בעלה מדין הגמרא וכיון שכן כששייר מטלטלין לבד אבדה כתובתה דליכא למימר בהו מגו דלא טרפא להו. וזה נ"ל שהוא פירוש מה שאמרו פרק מי שמת בכולהו מטלטלי הוי שיור לבר מכתובת אשה במקרקעי תקינו לה רבנן במטלטלי לא תקינו לה רבנן. אבל הגאונים התקינו שתגבה אפי' מן המטלטלין כמו שנתבאר שם והילכך י"ל מגו דנחתא אמטלטלין ששייר נחתא אכולהו נכסי וזה פשוט:

הלכה יא

הכותב כל נכסיו וכו'. מעשה מפורש שם (דף קל"ב) ופירוש מלטרוף מהם מן היורשין וכתב ר"ש ז"ל בדין זה דלאו דוקא בניו דה"ה שאר יורשין ואורחא דמילתא נקט וכן אין דין זה אלא דוקא בכתובתה ומקולי כתובה אבל בב"ח ודאי לא אבד זכותו בשותק וכן כתבו ז"ל:

הלכה יב

הרוצה לינשא וכתבה כל וכו'. זהו דין מברחת ועיקרו בכתובות ר"פ האשה שנפלו לה נכסים (דף ע"ט) ואיתיה בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"א) וכבר הכריח שם הרב אבן מיג"ש ז"ל דאפי' לא אמרה לעדים דבר אלא נתנה מתנה סתם ואח"כ נשאת קרויה מברחת והתם מקשינן בפרק האשה [טעמא דכתבה לה הכי הא לא כתבה לה הכי קננהו לוקח פירוש לוקח מקבל המתנה ואקשינן תו] ואי לא קננהו לוקח פירוש לוקח [מקבל מתנה] ניקנהו בעל ופריק לה. וכתב הרשב"א מדמקשינן הכי ש"מ דיכולה לחזור בה אפילו בעומדת תחת בעלה דאי לא היכי אקשינן ניקנינהו בעל והא כל שעומדת תחתיו מתנתה קיימת וקנה לוקח ומדמשנינן עשאום כנכסים שאינן ידועים לבעל דקדק ר"ת ז"ל דדוקא מברחת דסגי לה בהכי אמרינן דלא קנה לוקח שלא היתה מתנה אלא כדי להבריחן מבעלה הא במבריח נכסיו מחמת שהוא רוצה ללוות או שרוצה לישא אשה כדי שלא ישתעבדו נכסיו להן קנה לוקח שהרי א"א שלא יקנה לוקח ולא ישתעבדו לבעל חוב של נותן עכ"ל:

לפיכך אם מתה בחיי בעלה וכו'. זה מוסכם ופשוט דלהכי כתבה השטר:

ואם שיירה וכו'. מפורש שם ובפ' מי שמת מבואר דאפי' מטלטלין וכתב אבן מיג"ש ז"ל במי שמת דדינא דמברחת דוקא בשלא כתבה לו מתנה גמורה מתנת עלמין אבל אם כתבה לו כן קנה לגמרי אלא א"כ גלתה דעתה דמשום דבעיא לאינסובי הוא דקא כתבה להו הא לאו הכי כיון שכתבה מתנת עלמין קנה, אלו דבריו. ועכשיו הורגלו לכתוב בכל שטרי מתנה, ונראין הדברים שהכל לפי ראות הדיינין שאי אפשר לומר באשה שתדע נוסח השטרות שכותבי השטרות מורגלין לכתוב ועד שיעידו שכך אמרה להם בפירוש לא קנה ואם רואין שידעה ולא מחתה אע"פ שלא אמרה להן בפירוש אפשר לומר שתהא מתנתה קיימת עכ"ל הרשב"א ז"ל:

הלכה יג

כל הנותנין וכו'. זהו פשוט כל זמן שאין המתנה בטעות שתהא בטילה מעיקרא וראיה מנותן בפירוש על מנת להחזיר ובודאי דלא עדיף סתמו מפירושו:

הלכה יד

מי ששלח וכו'. במי שמת (דף קמ"ג:) ההוא דשדר פסקי דשיראי לביתיה א"ר אמי הראויין לבנים לבנים הראויין לבנות לבנות ולא אמרן אלא דלית ליה כלתא אבל אית ליה כלתא לכלתא שדר ואי בנתיה לא אינסיבן לא שביק בנתיה ומשדר לכלתיה. ירושלמי פ' שני דייני גזרות הרי שהיה נתון במדינת הים ואמר תנו אלו לבני בנותיו בכלל ואם אמר בשעת מיתה אלו לבני אין הבנות בכלל ע"כ בהלכות. ודין המיתה יתבאר פי"ח.

ומ"ש המחבר היו ראויין לזכרים ונקבות יטלו אותן הזכרים. פשוט הוא שדעתו קרובה אצל בנו יותר מבתו שהרי אפילו באשת בנו דעתו קרובה יותר מבתו הנשואה והטעם מפני שעל בנו לפרנסה כ"ש בבנו ובבתו שדעתו קרובה יותר אצל הבן:

וכן המשלח וכו'. כבר ביארנו זה:

הלכה טז

(טו-טז)

המשיא בנו וכו'. שם במי שמת (דף קמ"ד) אר"ח המשיא אשה לבנו הגדול בבית קנאו ודוקא גדול ודוקא בתולה ודוקא אשתו ראשונה ודוקא שהשיאו ראשון פשיטא ייחד לו אביו בית ועלייה בית קנה עלייה לא קנה פי' כיון שאין העלייה משועבדת לבית בית ואכסדרה מהו מי אמרינן כיון דשייכא בהדי בית דדרך אכסדרה נכנסין לבית קנה אף האכסדרה שני בתים זה לפנים מזה מהו תיקו וכיון דמספקא לית ליה ואקשינן אדר"ח מדתני' ייחד לו אביו בית וכלי בית כלי בית קנה בית לא קנה וקשיא לרבי חנינא דאמר קנה בית ופריק רבי ירמיה כן כי אמרי' דבית לא קנה כגון שהיה אוצרו של אביו מונח שם ובה"ג קנה כלי בית לבד ולא הבית ומסקנא רב אשי אנסביה לבריה ותלא ליה אשישא דמשחא פירש פך שמן ותלהו בבית כדי שלא יקנה הבית ואמרי' התם תלת מילי שוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא חדא הא:

ייחד לו בית וכו'. כבר נתבאר זה ומלשון אף על פי שכתב נראה שאם לא שייר בבית כלי לעצמו וייחד לו בית וכלי בית קנה הכל ועיקר:

ייחד לו בית וכו'. כבר נתבאר:

וכן אם ייחד וכו'. כבר נתבאר:

הלכה יז

כבר ביארנו. פכ"ג מהל' אישות והדין הוא מימרא פ' הנושא בכתובות (דף ק"ב) ושם פכ"ג חילק הרב בין אם היה הבן הגדול או נשואין שניים:

וצריכין שיהיו וכו' כמו שביארנו. פכ"ב מהל' מכירה:

ודברים אלו לא ניתנו וכו'. הוא ז"ל מפרש לא ניתנו ליכתב האמור בהנושא אין כתיבתן עושה שטר לגבות מן המשועבדין שלא עלה על דעתם להשתעבד באמירה שלה משום הנאת איחתוני אלא אצל בני חורין ולא אצל משועבדין והילכך אפילו נכתב מהן שטר אינו טורף וכן נראית דעת הרי"ף ז"ל פירקא קמא דקידושין וכן דעת הרשב"א ז"ל ושיטה אחרת יש והוא הדעת הראשון הכתוב בהשגות וזה עיקר:

הלכה יח

המקדש את האשה וכו'. מפורש בגמ' פסק הלכה וכן בהלכות ואמרי' התם טעמא דאי הדרי גזרה שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה. וכתב הרמב"ן ז"ל בשם גאון ז"ל דבממאנת הדרי דתנן הממאנת באיש הוא מותר בקרובותיה והיא מותרת בקרוביו ומוטב שיאמרו קדושין תופסין באחותה אבל קטנה יוצאה בגט כיון דאסור בקרובותיה איתיה להאי טעמא ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל:

הלכה יט

ואם וכו'. פירוש שהוא טועה וסבור שיהיו קדושין והוא דבר כדאי לטעות ומפורש בהא דמקדש אחותו דאמרינן אדם יודע וכו' הא לאו הכי הדרי ואמרינן בהדיא פרק המדיר אפילו למאן דאמר דלא הדרי הני מילי קדושין ודאי אבל קדושי טעות לא וזה מבואר:

הלכה כ

והמקדש אחותו וכו'. זה מחלוקת דרב ושמואל בהאיש מקדש (דף מ"ו:) ובפירקא קמא דמציעא (דף ט"ו:) דרב אמר מעות פקדון ופסק כשמואל דאמר מעות מתנה דהלכתא כוותיה בדיני:

הלכה כא

השולח סבלונות לבית חמיו וכו'. דעת הרב כדעת הרב רבו אבן מיגש ז"ל שפירש בהא דגרסינן במי שמת (דף קמ"ו:) יתיב רבין סבא קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר בין שמתה היא בין שמת הוא הדר ביה הוא סבלונות הדרי מיכלא ומשתיא לא הדרי הדרא בה איהי הדרא אפילו כישא דירקא אמר רב הונא בריה דרב יהושע ושמין להם דמי בשר בזול, ופי' ז"ל דהא דרבין בין אכל ללא אכל היא ואדחיה מתני' מקמי הא דרבין והכריח הרב ז"ל לפי שיטתו שאפילו כשאכל הוא ועוד כתב דכי אמר דסבלונות הדרי דוקא היכא דלא בלו אבל בלו לא והן הן דברי המחבר ושם שיטה אחרת:

הלכה כד

הורו וכו'. אין בזה ראיה. ובהשגות א"א איני משוה עם רבותיו בזה שזאת הגרמה דומה למוכר זרעוני גנה ולא צמחו שאינו משלם לו ההוצאה וכללו של דבר וכו'. ויש לתרץ

שאינו דומה לזריעה ששם היה מוציא בהן הוצאות כדי להרויח בהן ולפיכך אינו בדין שישלם זה מה שהוציא כדי להרויח אבל כאן לא היתה כוונתו להשתכר בדבר אלא להתנהג כמנהג העיר וכיון שהוא נסמך עליה והיא חזרה בה בדין הוא שתשלם וכ"נ שאינו דומה למה ששנינו בתוספתא הלוקח קנקנים מחבירו ונמצאו פטסאות ונשתברו חייב להעמיד לו דמי קנקנים אבל לא דמי יין דהתם היה מתכוין ליהנות בתשמישן. זה נראה דעת המחבר וצריך עיון:

פרק ז

הלכה א

מנהג פשוט וכו'. **לפיכך אם נשא זה ולא החזיר לו וכו'**. זה מפורש במשנה וגמרא בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ד קמ"ה):

הלכה ג

ואין יכול וכו' כיצד ראובן שנשא. ברייתא פרק מי שמת שם:

הלכה ד

עשה ראובן בפרהסיא וכו'. באותה ברייתא שם:

הלכה ה

ראובן שנשא אשה ושלח וכו'. מימרא דרב כהנא שם.

ומה שכתב במקום שאין דרכן לקרות וכו'. פירוש המימרא הוא דהכל הולך אחר המנהג:

הלכה ז

וכמה מנכין וכו'. באותה מימרא ולשון הגמ' ביותר מסלע מכאן ואילך איניש איניש כי חשיבותיה ופירשב"ם שלפי מה שהוא חשוב האכילהו מעדנים ביותר והמותר ישלם עכ"ל. אבל ה"ר אבן מיגש ז"ל פירש אם היה משלח אדם חשוב שאפילו יתר מד' אצלו כפחות מד' אצל אחרים משלם ליה פלגא ומנכי פלגא כדעבדינן בפחות מד' באחרים ואם אינו אדם חשוב כיון שיותר מד' אצלו ממון חשוב בידוע שלא היה בדעתו בשעה ששגרן לו אלא לדקדק בדבר הלכך מנכה לו בכדי מה שאכל ושמח עמו והשאר מחזיר לו עכ"ל והן הן דברי המחבר ז"ל תלמידו. ובהשגות א"א לא ראיתי חשיבות עם צרות עין ע"כ. הכוונה שאין הפך החשוב צר עין אלא הפחות הוא הפכו והפך צר עין הוא נדיב ולא חשוב. ומ"מ אין זו תפיסה לפי שהחשובים מבזבזין וכבר נתבאר כוונת המחבר:

הלכה ט

מת שמעון קודם שישא אשה וכו'. זה מתבאר בגמרא בפירוש:

הלכה י

לפיכך אם שמח עמו ואח"כ מת וכו'. זהו בגמרא דאוקי מאי דאמרינן שמחזיר ליורשין כגון ששתה עמו ימי המשתה ולא הספיק לפרעו עד שמת ע"כ. ופירש המחבר ה"ה לא שתה ובנכוי שכיון שחל עליו החיוב אפילו מת שמעון קודם הפרעון ממון הוא ומורישו לבניו, ופשוט הוא:

הלכה יא

מת ראובן ואחר כך נשא שמעון וכו'. בהשגות א"א מעולם לא ראיתי בגמ' מנהג לשושבינות אלא לסבלונות ע"כ. ובאמת שדין זה לא נזכר בפירוש בגמרא ומכל מקום נכון הוא וה"ר אבן מיגש ז"ל דקדקו מן הסוגיא ואלו דבריו בקוצר וכי אמרינן דיכול לומר תנו לי שושביני ואשמח עמו ה"מ כשמת משלח ומי שנשתלחו לו קיים שאין העיכוב מחמתו אבל כשמת מי שנשתלחו לו ומשלח קיים שאין עיכוב שמחת שניהם מחמתו אזלינן בתר מנהגא מקום שנהגו לכפות את היורשים להחזיר את השושבינות מחזירין מקום שלא נהגו פטורים והא מילתא אף על גב דליתא בגמרא ילפינן מדתניא מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין ואמרינן עלה בגמרא לא שנו אלא כשמתה היא אבל מת הוא אין מחזירין מאי טעמא יכולה היא שתאמר תנו לי בעלי ואשמח עמו אלמא כשמת הבעל דהויא עיכובא מחמתיה היא שאומרת כן אבל כשמתה היא והבעל קיים שהעיכוב מחמתה אין לומר כן וחייבים היורשין להחזירן במקום שנהגו ושם דימו דין זה לשושבינות. ועוד כתב ואף על גב דאיפסיק דקדושין לא הדרי אפילו מתה היא התם היינו טעמא גזירה שמא יאמרו קדושין תופסין באחותה כמו שנתבאר. עוד כתב ומנכה לו מה שהוא אוכל דלא גרע מת מחי שלא היה שם ועוד האריך:

הלכה יב

מת ראובן אחר שנשא שמעון וכו'. ג"כ כתב דין זה ה"ר אבן מיגש ז"ל ומוסכם הוא דודאי כיון דחל החיוב על האב חייבין לשלם ואין חולק:

הלכה יג

חמשה דברים וכו'. כולן מפורשים בברייתא (דף קמ"ה) ולשון הברייתא באחד מהן וחוזרת בעונתה. ופירש ז"ל לא מבעיא שאין כופין למי שנשתלחו לו להחזיר עד שישא המשלח כדרך שנשא הוא אלא אפילו רצה מי שנשתלחו להחזיר קודם שישא המשלח

אשה יכול לומר איני רוצה לקבל שאני רוצה לשמוח עמך כדרך ששמחת עמי ודומה למלוה היא גם בזה כי פעמים שאין הלוה רשאי לפרוע שלא מדעת המלוה כגון הלוהו בישוב ובקש להחזירו במדבר כמו שנזכר פי"ג מהל' מלוה ולוה וזה כמדבר הוא לו שהוא מגרע מכבודו ע"כ. ובדין השביעית דוקא שלא עברה שביעית אחר שנשא המשלח הראשון אבל אם עברה ודאי אינו יכול לתבעו שהרי יכול לנוגשו משעה שנשא הוא וכיון שעברה שביעית א"כ השמיטתו וה"ז פשוט. ודין הראוי יתבאר במקומו פ"ג מהל' נחלות:

הלכה טו

(יד-טו)

השולח תשורה לחבירו וכו', **השולח לחבירו כדי יין וכו'**. בהשגות א"א דבר זה אינו מחוור ע"כ. ובאמת לא ידעתי למה כתב כן והלא שנינו במשנה (דף קמ"ד:) שהשושבינות נגבית בב"ד אבל השולח לחבירו כדי יין ושמן אין מגבין בב"ד מפני שהן גמילות חסדים ע"כ במשנה. ובודאי אפילו בשעת נשואין היא דאי לא פשיטא וכן פירשו ז"ל. ואולי שהראב"ד ז"ל מפרשה בפנים אחרות ומ"מ היה לו לפרש ותימה הוא:

פרק ח

הלכה א

הסומא וכו' אבל החולה שתשש כחו וכו'. זה פשוט אין צריך ביאור והלשון די בכך שכיב מרע ואמרו כדקציר ורמי בערסיה פירוש חולה ומוטל על המטה:

הלכה ב

כיצד שכיב מרע שצוה וכו'. זה מבואר בהרבה מקומות ומסקנת השמועה כר' יהושע פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ו:):

ודבר זה וכו'. פסק כרבא אמר ר"נ דאמרי מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא גזרה שמא תטרף דעתו עליו ומסקנא דמימריה אינה של תורה ועשאוה כשל תורה:

הלכה ג

לפיכך אם אמר וקנו וכו'. מימרא שם (דף קנ"ו:) אמר ר' לוי קונין קנין משכ"מ ואפילו בשבת ולא לחוש לדברי ר"א אלא שמא תטרף דעתו עליו. ופירושה אם אמר קנו קונין אין הטעם שנחוש לדברי ר"א דאמר דמתנת שכ"מ אינה קונה בלא קניין אלא אע"פ שאינו צריך קניין קונין כדי שלא תטרף דעתו עליו ואפילו בשבת קונין שהרי אף בלא קניין היה מתקיים ואין צריך קניין וכן פירש ר"ש ז"ל:

הלכה ד

ואין שכ"מ צ"ל אתם עדי וכו'. בסוף גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ה) בעי רבא שכ"מ שהודה מהו צ"ל אתם עדי או אצ"ל [אתם עדי צריך שיאמר] כתובו או [א"צ שיאמר כתובו וכו'] בתר דבעייה הדר פשטה אין אדם משטה בשעת מיתה ודברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו ע"כ. וזה ברור. והרשב"א ז"ל הביא בפירוש שמועה זו דברי הראב"ד ז"ל ואומר למדנו מדבריו דצוואת שכ"מ אע"פ שכתבוה העדים אין לה דין שטר ויכולין היורשין לומר פרענו ונאמנין ועיקר:

הלכה ה

שכיב מרע שצוה לתת מתנה וכו' כמו שביארנו. פרק כ"ג מהלכות מכירה ומימרא היא פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"א ע"ב):

הלכה ו

אמר אם ילדה וכו'. משנה פ' מי שמת (בבא בתרא ק"מ:) ופירשה המחבר דוקא בשכ"מ כדברי רבו ז"ל שכתב דבבריא לא משכחת לה דאי נמי קנו מידו הא קי"ל דאין מטבע נקנה בחליפין ועוד אסמכתא היא דאם ילדה קאמר ועוד דקניין דברים בעלמא הוא דהאי יטול קאמר ע"כ. ונחלקו עליו לומר דאפילו בבריא משכחת לה ובמקרקעי ושוה מנה קאמר ובקנין ויטול לא מיקרי קניין דברים ויש מן הגדולים שאמרו דאפילו באתן לך כך וכך לא מיקרי קניין דברים ועיקר עכ"ל הרשב"א ז"ל. וצ"ע באתן לך היאך יקנה שהרי נתבאר פ"ד דהכותב בשטר אתננו לא קנה כדאיתא בגיטין. ואפשר לדעתם דטפי עדיף קניין משטר:

ילדה טומטום ואנדרוגינוס וכו'. זה נתבאר בגמ' ובהל' דמשנתנו שאמרה ילדה טומטום ואינו נוטל כלל אתיא כרשב"ג דאמר ילדה טומטום ואנדרוגינוס אין קדושה חלה עליהם ולית הלכתא כוותיה אלא נוטל בפחות שבשניהם וזה פשוט שם:

הלכה ז

שכיב מרע שאמרו לו וכו'. ברייתא שם במי שמת (דף קמ"ז):

הלכה ח

מתנת שכ"מ אינה קונה וכו'. פסק כרבא דאמר הכי סוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז):

הלכה ט

לפיכך מוציאין לכתובת אשה וכו'. פי' כתובת אשה כתובת בנין דכרין שאינה טורפת ממשועבדים אחרים וטורפת משעבוד מתנת שכ"מ וכבר נתבאר עניינה ודין זה פי"ט

מהל' אישות. ואין לומר כתובת אשה שהיא בחיים דההיא אפילו ממשועבדין גמורין טורפת וזה פשוט. וכבר השיגו הר"א ז"ל שם והודה לו במזון האלמנה ונחלקו עליו בשאר והדין הזה יצא למחבר בטעמו ממאי דאמרינן פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ג) השתא בירושה דאורייתא אלמנתו נזונת מנכסיו מתנת (שכ"מ) דרבנן לא כ"ש וזה דעת הרב אלפסי ז"ל בהלכות כמו שהאריך שם. ועוד למד משם אבן מיגש ז"ל דמלוה על פה כיון שגובה מן היורשין ק"ו שגובה ממתנת שכ"מ ופי"א מהל' מלוה ולוה יתבאר על אי זה צד גובה מן היורשין ולדבריו הסכים הרשב"א ז"ל וכתב דכי אמרינן בפ' הנזקין (גיטין דף נ') דמשועבדין דמתנה אפילו דשכ"מ כמשועבדים דלקוחות לא אמרו אלא במקום דליכא פסידא למלוה אלא בין בינונית לזבורית דמ"מ גובה הוא חובו אבל במקום שיפסיד בעל חוב חובו לגמרי ודאי טריף ממתנת שכ"מ במקום פסידא גמורה כמזון האשה והבנות ומלוה על פה דכירושה שויוה רבנן למתנת שכ"מ וה"ה לכתובת בנין דכרין ע"כ:

הלכה י

מתנת שכ"מ שכתוב בה קניין וכו'. כשמואל דאמר הכי פרק מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ב) דהלכתא כוותיה בדיני.

ומ"ש בין שהיתה במקצת הנכסים. הוא כמגלה דעתו שמחמת מיתה נותנן ויתבאר בפרק זה וכ"כ ז"ל:

הלכה יא

ואם קנו מידו וכו'. פשוט ומבואר שם:

הלכה יב

שכ"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני וכו'. סברת המחבר שאם כתבו ונתנו קודם מיתה שקנה. ובהשגות א"א אני וחבירי אומרים אפילו כתבו מחיים לפי שהעדים שלוחין הן וכו'. וכדברי רבינו פיר"ש ז"ל פ' יש נוחלין. ולזה נוטה דעת העיטור ז"ל וכן עיקר דודאי אם נכתב ונמסר מחיים ודאי זכה דלא גרעה ממתנת בריא וזהו ששנינו במימרא ומת אין כותבין ונותנין הא לא מת כותבין ונותנין. ודברי הר"א ז"ל תמוהים אא"כ נאמר דמתנה זו אינה חלה אלא לאחר מיתה ולפיכך השטר בטל וצ"ע עדיין דודאי זו שנכתבה ונמסרה מחיים דין מתנת בריא יש לה ונראה שאינו יכול לחזור בו דהויא ליה כמתנת שכ"מ במקצת ובקניין שאינו יכול לחזור בו ודברי המחבר עיקר אבל ודאי אם נכתב ולא נמסר אין נותנין לאחר מיתה ועיקר. וכ"כ ז"ל:

הלכה יג
ואם אמר וכו'. מפורש שם ביש נוחלין:

הלכה יד
שכ"מ וכו'. משנה פ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ו:) ולשון המשנה לא שייר קרקע כל שהוא ומבואר בגמרא דקרקע לאו דוקא:
ואפילו קנו מידו וכו'. מימרא דשמואל בגמרא שם:

הלכה טו
שייר כלום וכו'. מבואר במשנה ובגמ' פסק הלכה:

הלכה טז
בד"א בשנתן סתם וכו'. בגמ' והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת בעיא קניין אע"ג דמת ואם עמד אינו חוזר מצוה מחמת מיתה לא בעיא קניין והוא דמית ואם עמד חוזר אע"ג דקנו מיניה, פירוש קנו מיניה כדי ליפות כחו:

הלכה יח
אל תטעה בשכ"מ וכו'. זה פשוט ששכ"מ יכול לתת נכסיו כדרך הבריאים ובכמה מקומות נזכר בגמרא הרי היא כמתנת בריא וכן יתבאר מזו הבבא הסמוכה:

הלכה יט
הנותן מתנה כשהוא שכ"מ וכו'. פלוגתא דרב ושמואל (דף קנ"ב קנ"ג) ופסיק כרב דהכין איפסיקא הלכתא בגמרא. **ומ"ש בין במקצת** הוא במצוה מחמת מיתה אבל בסתם ודאי אם קנו ממנו הרי היא כמתנת בריא ואם לא קנו אינה כלום וכבר נתבאר זה. ולשון אבן מיגש ז"ל בסוף השמועה הלכך לעולם מתנת שכ"מ הוא עד דאמר מהיום ע"כ:

הלכה כ
שכ"מ וכו'. לשון הגמרא (דף קמ"ח:) אמר ר"נ שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים ועמד אינו חוזר חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת אלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת היכי משכחת לה מר בר רב אשי אמר במוחזק [לן דלית ליה] אמר רב חמא באומר כל נכסיי ובהלכות גורסין באומר כל נכסי אלו ע"כ. ופירוש שכתב כל נכסיו לא שאמר כל נכסי אלא שנתן כל הנכסים הידועים לו כאן וחיישינן שמא יש לו נכסים במקום אחר והילכך הויא לה מתנה במקצת ואינו חוזר. ופירשה המחבר בשקנו מידו שאם לא קנו יכול לחזור ודאי שאם תאמר יש לו נכסים אחרים הרי זו מתנת שכ"מ במקצת ובלא קניין אינו כלום. ואם תאמר שאין לו נכסים אחרים הרי זו מתנת שכ"מ בכל יום ואם עמד חוזר וזה מוכרח. ומ"מ נראה שאף בלא קנין אם מת

זכו ואין היורשין יכולין להוציא מידן שיאמרו הרי זו מתנת שכ"מ במקצת וכיון שאין בה קנין אינה מתנה עד שיבררו בראיה ברורה שיש לו נכסים במקום אחר שלא אמרו חיישינן אלא לתועלת המקבלים:

עד שיאמרו כל נכסי שהן אלו. כגרסת ההלכות ופירש אבן מיגש ז"ל דגלי אדעתיה דלית ליה נכסי אחריני כ"ש אם אמר כל נכסי סתם ע"כ. אבל הרשב"א ז"ל כתב ז"ל ולפי גירסא זו אדרבה יש לחוש יותר שיש לו נכסים אחרים במקום אחר דאי לא מאי אלו וגירסת ספרים שלנו באומר כל נכסי סתם וזו נראית עיקר עכ"ל:

או שהיה מוחזק וכו'. מימרא פסוקה שם כמר בר רב אשי ששתי האוקימתות אמת:

הלכה כא

שכ"מ שכתב כל נכסיו וכו'. מימרא פסוקה שם. ולשון הגמרא רואין אם כמחלק מת קנו כולן עמד אינו חוזר בכולן אם כנמלך מת קנו כולן עמד אינו חוזר אלא באחרון, ופיר"ש ז"ל אם כמחלק שאינו שותק בין דבור לדבור אם כנמלך ראשונה אמר זו לפלוני וחזר וחשב כמעט ואמר זו לפלוני ובין כל אחת היה ממתין ומחשב וכו' וכתב המחבר בנמלך וקנו מידו וכו' דאי לא הויא לגביה כל חד מתנת שכ"מ במקצת ובעיא קניין וכ"כ בעיטור ופשוט הוא. ובהשגות א"א האחרון צריך שיהא קניינו ליפות כחו ע"כ. והאמת כן הוא שאם קנו מידו אף באחרון צריך שיהא הקנין ביפוי כח משום דלדידיה הויא לה מתנת שכ"מ בכל שכתוב בה קניין וחוששין לה כמו שנתבאר וכבר ביאר המחבר כל זה פ"ט בבבא המתחלת נתן מקצת נכסיו. ומ"מ אני מוסיף על דבריהם דודאי לגבי האחרון לא בעינן קניין כלל דכיון שנתן לו כל נכסיו הנשארים הויא לה לגביה מתנת שכ"מ בכל נכסיו ולא בעינן קנין וזהו שאם עמד חוזר במתנת האחרון שהרי לא היו לו נכסים אחרים בשעה שנתן לזה ופשוט הוא:

הלכה כב

הכותב כל נכסיו וכו'. מימרא דר"נ פ"ק דגיטין ונתן הרשב"א ז"ל טעם לדבר וכתב אינו חוזר בעבד שהרי יודע הוא שיצא עליו שם בן חורין ואין בן חורין חוזר ונעשה עבד ולפיכך גמר וזכהו לעצמו מעכשיו ע"כ:

הלכה כג

שכיב מרע שצוה וכו'. מפורש בגמרא פ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"א) בעובדא דאחתיה דרב דימי אמר להו לסהדי היכי הוה עובדא אמרו ליה אמרה הכי ווי דקא מיתה הך אתתא אמר להו א"כ היה מצוה מחמת מיתה:

הלכה כד

המפרש לים והיוצא בשיירא וכו'. כך כתב הרב אלפסי ז"ל בגיטין ז"ל למימרא דהני ד' דתנינן במתני' כולהו בשכ"מ דמצוה מחמת מיתה נינהו וכן הלכתא ע"כ כתב גבי ההיא דרב הונא דאמר גיטו כמתנתו בפ' התקבל וכ"כ הרמב"ן ז"ל ויש חולקים במפרש ויוצא בשיירא לענין מתנה שאין דינם אלא כדין בריא שלא תיקנו אלא בשכ"מ שלא תטרף דעתו עליו וכן בהולך למות כגון יוצא בקולר דהא מאחיתופל גמרינן לה ויצו לביתו ויחנק בצואה בעלמא אבל במפרש ויוצא בשיירא שאין מיתתן סמוכה אין לנו. וזה דעת הרב רבינו יונה וכן הסכים הרשב"א ז"ל פ' מי שמת:

והוא שקפץ עליו וכו'. בירושלמי (מ"ח) אי זהו מסוכן כל שקפץ עליו החולי:

הלכה כה

שכיב מרע שניתק מחולי לחולי וכו'. מימרא פרק מי שאחזו ודברי המחבר כדברי ההלכות פ' מי שמת אין בהם חילוף והרמב"ן ז"ל אמר בגיטין דבהלך עם המשענת לא בעינן אומדנא אלא באומר בפירוש מחולי זה שדברי רב הונא שלשם אמהיום אם מתי מחולי זה קאי. ושיטה אחרת יש דאמהיום אם מתי קאי והיא דעת המחבר וההלכות ומפורשים בחידושי הרשב"א ז"ל:

הלכה כז

מתנת שכיב מרע וכו'. זה מבואר פ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ג) במעשה ופסק כאביי ומפורש בהלכות:

פרק ט

הלכה א

שכיב מרע וכו'. מבואר בהלכות פ' חזקת בשם רבינו האי גאון ז"ל ודוקא שצוה לגלותה לאחר מיתה הא אם צוה להסתירה בסתם לא קנה וזהו שכתב המחבר ריש פ"ה הנותן בין בריא בין שכ"מ צריך שתהיה גלויה וכו':

הלכה ב

מצוה מחמת מיתה וכו'. ג"ז בהלכות שם בשם רב האי גאון ז"ל:

הלכה ג

שכיב מרע שצוה ואמר יטול וכו'. מימרא פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ח:) ודעת המחבר כדעת רבו אבן מיג"ש ז"ל דדוקא בשכ"מ הא בבריא לא קני. וכבר נתבאר פ"ב

מהלכות מכירה שדעת המחבר באומר לשון שהוא להבא שאינו קונה בדברים ושם הארכתי:
וכן וכו'. גם זה שם:

הלכה ד

אמר יהנה פלוני וכו'. בעיא דלא איפשיטא (דף קמ"ח) ולפיכך לא קנה שאינו מוציא אלא בראיה ברורה וכן כתבו ז"ל ופירש הר"א ז"ל דאפילו באומר נכסי לפלוני שיעמוד בהן או שישען אינו כלום:

הלכה ה

שכיב מרע שכתב כל נכסיו וכו'. מימרא דרב הונא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ג) ויש מי שפי' שאפי' נתנן במתנה בפירוש למי שראוי ליורשו נוטלן משום ירושה. וי"א שאין זה אלא באומר נכסי לפלוני סתם הא באומר נכסי נותנין אפילו ראוי ליורשו נוטלן משום מתנה. ויתבאר פי"ב אי זה חילוק יש בין משום ירושה למשום מתנה. ושם כתב המחבר בלשון ראשון וכ"כ כאן הר"א ז"ל והוא דעת הגאונים ז"ל:
בד"א כשהיה היורש הזה וכו'. זה פשוט וכ"כ אבן מיגש ז"ל וכבר נתבאר פ"ו:

הלכה ו

מי שאמרו לו וכו'. מפורש בגמ' ביש נוחלין (דף קל"ג):

הלכה ח

(ז-ח)
גר שיש לו בן וכו'. זה מבואר בגמ' בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ט) גבי עובדא דאיסור גיורא:
ומ"ש שלשון ירושה וכו'. **וכן לפיכך אם נתן לגר משאר גרים וכו'**. מפרש שם בהלכות הטעם והדין בשם רב האי גאון ז"ל וכו'. ובהשגות א"א כן אמר הגאון וכו'. דעתו ז"ל כדעת האחרונים ז"ל שהקשו על הגאונים ואמרו דאם איתא דמתנת שכ"מ גר לגר אחר קנה בנו נמי כל שלא היה הורתו ולידתו בקדושה אינו נחשב לבנו ואינו ראוי לירש כנכרי הוא ולמה לא קנה במתנה. ועוד קושיות אחרות. והרמב"ן ז"ל האריך לתרצם. ובחדושי הרשב"א ז"ל והפירוש הנכון במה שאמרו גבי איסור גיורא כל היכא דליתיה בירושה ליתיה במתנה משום דמתנת שכ"מ אינו אלא לאחר גמר מיתה ובירושה הוא ככל אדם ומן הדין אינה כלום בכל אדם שאין מתנה לאחר מיתה אלא דמשום ירושה תקנוה. והילכך גר שנתן במתנת שכ"מ כיון שאינו בר ירושה אף מתנתו אינה מתנה ע"כ. וזה דעת האחרונים שאין מתנתו כלום אפי' לאחר:

הלכה ט

שכיב מרע שהודה שיש לפלוני וכו'. בעיא דאיפשיטא פרק מי שמת שם: **ומ"ש תנוהו לו** שאל"כ אין נותנין כמו שיתבאר פרק עשירי ויפרש הרב אבן מיגש ז"ל שהודאתו כהודאת בריא ואם עמד אינו חוזר שאין זה מתנה ואצ"ל אתם עדים שאין אדם משטה בשעת מיתה כמו שנתבאר פרק ח'. וכן כתב הראב"ד ז"ל:

ואפילו הודה הגר וכו'. מפורש שם בעובדא דאיסור גיורא:

הלכה י

אבל שכ"מ שצוה לתת לעכו"ם במתנה. נתבאר פ' כ' שאסור לתת מתנה לעובד כוכבים וכיון שכן הוא אין שומעין לו לעבור עבירה ופשוט הוא. אבל לא מצאתיו מבואר בגמ':

הלכה יא

אמר פלוני עבדי עשו אותו בן חורין וכו'. החלק הא' מפורש בירוש' פ"ק דגיטין ובתוספת' פ"ה ושני חלקים האחרונים מפורשים בגמ' בהשולח ובהלכות דכל היכא דאמר לשון שחרור כופין את היורשין לשחרר, ועשיתי והרי הוא לשונות המועילים בגט שחרור הן כדאיתא התם וכבר הקשו המפרשים ז"ל כיון דקי"ל דהמשחרר עבדו עובר בעשה ונתבאר פ"ט מהל' עבדים היאך שומעין לו לעבור על דברי תורה והרבה דברים נאמרו בזה וכתב הרשב"א ז"ל ושמא נאמר שכל שאמר הרב לשחררו אומדין אותו שעשה לו טובה שהוא חייב לו כך על גמולו דאחזוקי אינשי בעוברים בעשה לא מחזקינן וכיון שכן הרי הוא כמוכרו לו וכו' ומה שאסרה תורה לשחרר עבדים בלא גמילות טובה אלא ברצון הלב והלב יודע אם לחסד אם לגמילות כנ"ל, עכ"ל:

הלכה יב

אמר פלונית שפחתי וכו'. מימרא שם.

ומ"ש ואינה עובדת. כך פירשו בהלכות שם בזה הלשון מאי קורת רוח דעבדינן לה דאי אמרה האי עבידתא לא מצינא למעבדה לא כייפינן לה ע"כ. אבל רש"י ז"ל פירש עושין לה קורת רוח ואין רוחה מקררת בלא שחרורה. ע"כ לומר שהיורשין משחררין אותה בהכרח ופשוט שהעבד ושפחה שוין בדין זה:

הלכה יג

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד וכו'. מפורש ביש נוחלין (דף קל"ז:) והעמידוה בהלכות בשכיב מרע דוקא וה"ה לבריא כשהגיע ליד המקבל כמו שנתבאר פ"ד:

הלכה טו

שכיב מרע שכתב נכסיו לזה וכו'. מפורש בפ' מי שמת (בבא בתרא דף קנ"ג):

ואפילו כתב וזכה לראשון וכו'. פלוגתא דרב ושמואל שם בפ' מי שמת ופסק כשמואל ובהלכות כן ופירוש כתב וזכה פיר"ש שמסר לו שטר מתנה והגאונים פירשו דא"ל לך חזקי וקני:

הלכה טז

אבל שכיב מרע וכו'. מפורש שם אין לאחר קניין וזכוי כלום והוא דאיכא תרתי אבל האחד בלא חבירו לא ומצוה מחמת מיתה אפילו בשניהם חוזר:

הלכה יז

שכיב מרע וכו' כיצד נתן כל נכסיו לראשון וקנו מידו וכו'. פי' ואפילו קנו מידו. ומבואר הוא בגמרא במימרא דשמואל אע"פ שקנו מידו אם עמד חוזר. דין חזרת המקצת שהיא כחזרה בכל. מפורש שם בעיא דאיפשיטא:

הלכה יח

נתן מקצת נכסיו וכו'. ברייתא שם ופירושו מוכרח:

הלכה יט

שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו וכו'. כולן שאלות בגמרא (דף קמ"ח) ועלו בתיקו ולפיכך כתב ואם עמד חוזר שאין מוציאין מידו אלא בראיה ברורה:

הלכה כ

מכר כשהוא שכ"מ וכו'. מפורש שם (דף קמ"ט):

הלכה כא

מכר כל נכסיו וכו'. בגמ' (שם) אר"י אמר רב אם עמד חוזר וזימנין אר"י אמר רב אם עמד אינו חוזר ולא פליגי הא דאיתנהו לזוזי בעינייהו הא דפרעינהו בחובו. ופירוש המחבר בה נכון וכן פירשו ר"ח ז"ל ושאר המפרשים והטעם כשהמעות הן בעין ה"ז כמי שמכר חצרו ופירש שעל דעת לקנות חטים מכרו שאע"פ שלא התנה ממש אם לא נצרך לחטים חוזר כמו שנתבאר פי"א מהלכות מכירה, והרב אבן מיגש ז"ל פירש כאן בהפך דכשהן בעין אינו יכול לחזור דהוו להו הנך זוזי שיור ופירושו מתמיה:

הלכה כב

מתנה שהיא סתם וכו'. משנה ופסק כחכמים דאמרי המוציא מחבירו עליו להביא הראיה וכמ"ד ראיה בעדים דאוקי ממונא בחזקת מריה כדאיתא בגמרא:

לא מצא ראיה וכו'. דין ההיסת פשוט הוא שהרי המקבל טוענו כך וכך יש לי בידך לפיכך נשבע היסת ודין המטלטלין פשוט דאמרי' מיגו. ונראה דאפילו ליכא למימר

מיגו כיון שיש עדים שמחמת מתנה זו באו לידו חזר הנותן להיות מוציא מחבירו ועליו הראיה אחר שמטלטלין ביד המקבל וזה החילוק צ"ע:

הלכה כד

מי שמת ונמצאת וכו'. משנה פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ה:) בזה הלשון מי שמת ונמצאת דייתיקי חגורה לו על ירכו ה"ז אינה כלום זכה בו לאחר בין מן היורשין בין שאינן מן היורשין דבריו קיימין ע"כ.

ומ"ש המחבר וקנו מידו כדי ליפות כחו. פי' של מקבל הוא במתנה כל נכסים הא במקצתן ודאי לא אלא זכה בהן כיון שיש בהם קניין ואע"ג דלא מטא שטרא לידיה וכ"כ הר"מ ז"ל זה לשונו ודייתיקי זה אינה הקנאה מחיים כקנין כדי שנאמר שיעבד נפשיה משעת קניין עכ"ל. אלמא דבמתנת בריא בקנין לא בעינן מטא שטרא לידיה וכמ"ש פי"ח מהל' גזילה כדעת קצת המפרשים ז"ל ונראה שהמחבר פירש דבריו קיימין שאם זכה במקצת לאחר אף כל השאר קיים שהרי גילה דעתו שהוא רוצה בה ולא ראיתי כן לאחד מן המפרשים שיהיה מפרש זה בדבריו בכאן:

הלכה כו

וכן מי שכתב וכו'. שם מפורש זה ג"כ:

פרק י

הלכה א

שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני ומת וכו', ואין חוששין שמא על מנה קבור הוא אומר. מסקנא דגמ' בגיטין ספ"ק (דף י"ג) וכ"כ בהלכות וכתב הרשב"א ז"ל בשבועות דוקא בשנמצא לשכיב מרע מנה בעין נותנין אותו למקבל הא לאו הכי אין מוכרין מנכסי השכ"מ לתת לו דכי קאמר מנה דוקא קאמר ולא שוה קאמר אלא א"כ פירש ואמר שוה. ואפשר שאף דעת המחבר כן שהרי פסק פ"ג מהל' טוען ונטען שהטוען דינר כסף דוקא קאמר ולא שוה כמו שיתבאר מ"מ נ"ל שאפשר לחלק דכיון דקי"ל דלמנה קבור לא חיישינן ודאי אין אדם מוציא דבריו לבטלה ושוה קאמר משא"כ בטוען לחבירו מנה וצ"ע:

הלכה ב

וכן אם אמר הלואה או פקדון וכו'. פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ז) ובהלכות:

וכן אם אמר תנו שטר פלוני לפלוני זכה במה שיש בשטר וכו'. מפורש בגמ' (דף קמ"א) בזה הלשון אימיה דרב עמרם חסידא ה"ל מלוגא דשטרי כי קא שכבה אמרה

להוו לעמרם ברי אתו אחיה לקמיה דר"נ אמרו ליה והא לא משך אמר להו דברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו ע"כ. ופי' מלוגא אגודה. אבל הרשב"א ז"ל כתב דה"מ בשאמר בפירוש הוא וכל שעבודו ואז קנה המקבל אע"פ שלא כתב ולא מסר שהרי אמירת שכ"מ ככתיבה ומסירה הא לאו הכי לא שאפילו כתב ומסר בבריא לא קנה כמו שנתבאר פ"ו מהל' מכירה וז"ל שכתב פ' מי שמת גבי ההוא דאמר ידור פלוני בבית זה לא אמר כלום ושמעינן מהכא דלא מתקנינן לישנא במתנת שכיב מרע אלא דייניגן ליה כדדיינין בבריא דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמי אמרו אבל להוסיף על דבריו לא אמרו דאי לא אף אנו נתקן הלשון ונאמר כיון שאמר ידור הרי גילה בדעתו שירצה שידור זה בביתו ונתקן ונאמר דבית לדירה קאמר וזה נ"ל ברור. ולפיכך שכ"מ שאמר תנו שטר חוב לפלוני לא קנה אלא הנייר בעלמא לצור על פי צלוחיתו כמו שאמרו נמי במוכר שט"ח לחבירו ועד שאמר הוא וכל מה שכתוב בו בבריא לא ומלוגא דשטרי דאימיה דרב עמרם דלקמן בשאמרה הן וכל שעבודן ובגמרא אחזו לשון קצר עכ"ל. וכבר נחלקו עליו וכ"נ דעת המחבר שלא הזכיר הוא וכל שעבודא. ונראה לי לחלק בין זה להההיא דדירה לפי ששם אם לא נוסיף מתנה אחרת בכלל דבריו והוא גוף הבית אי אפשר לתקן בשום צד שיועילו דבריו וכיון שכן ודאי אמרינן אילו רצה לתת גוף לפירותיו היה נותן אבל בשטר כשאנו אומרין שבמלת תנו שטר זה יהיה נכלל שעבוד השטר וזכותו אין זו מתנה אחרת ואדרבה השטר הוא עיקר הראיה שבו משא"כ בדירת הבית שהבית הוא עיקר ואע"פ שהמועיל בשטר הוא ראיה מ"מ אין הראיה בלא השטר ואפשר להיות הבית בלא דירה והרי גוף השטר דומה לגוף הבית וראיית השטר לדירת הבית וכשם שהדירה נקנית בגוף הבית כך ראיית השטר נקנית במלת השטר אלא שבבריא צריך לפרוט משום דמילי נינהו. זה נ"ל לדעת המחבר:

ואין היורש יכול למחול וכו'. מימרא בפרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ז):

ומפני מה המוכר וכו'. דברי הרב בטעם זה נכונים וכמבוארים הם בגמרא בפרק מי שמת:

הלכה ג

שכיב מרע שאמר מנה לפלוני וכו'. מימרא דרב ושמואל ס"פ גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ד:):

הלכה ד

לפיכך אם אמר זה דרך וכו'. מבואר בהלכות מהכרח השמועות:

הלכה ה

כיוצא בו ראו את אביהם וכו'. ברייתא פרק זה בורר בסנהדרין (דף ל') והובאה בהלכות שם וכאן פרק גט פשוט:

הלכה ו

וכן אם בא אחד וכו'. באותה ברייתא שם בסנהדרין:

הלכה ז

הרי שהיה מצטער וכו'. באותה ברייתא שם (סנהדרין ל') ופי' לא מעלין ולא מורידין אלא הרי הן שלו והטעם שאע"פ שצדק הדמיון במניין ובמקום אולי לא אמת במה שדמה של פלוני הן:

הלכה ח

שכ"מ שהודה שיש לפלוני בידו מנה וכו'. בגמרא בס"פ גט פשוט (בבא בתרא דף קע"ה) אמר רבה שכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים פרענו נאמנין תנו מנה לפלוני ואמרו יתומים פרענו אין נאמנים והקשו בגמ' כלפי לייא נ"א אדרבא איפכא מסתברא וכו' אלא אי איתמר הכי איתמר שכ"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי נאמנין מאי טעמא (מדלא פסקיה אבוהון למילתיה אימר) אידכר מידכר הוא (אמר) תנו מנה לפלוני ואמרו יתומים חזר ואמר (לנו) אבא פרעתי אין נאמנין (מאי טעמא) אם איתא דפרעיה לא הוה אמר תנו ע"כ. והנה דברי הרב בבבא זו פשוטין והוא כשאמר בדרך הודאה לא היה שם חשש הערמה. וזהו שכתב הרב שכ"מ שהודה שאל"כ לא היינו צריכין שיאמרו חזר ואמר לנו אבא פרעתי כיון שלא אמר תנו כמו שנתבאר בהלכות ונזכר למעלה. ודין שבועת היסת פשוט הוא:

הלכה ט

אמר תנו ואמרו יתומים וכו'. כבר נתבאר זה והוא בהלכות ונזכר למעלה:

הלכה י

אמר מנה לפלוני (בידי) ואמרו יתומים נתננו נאמנין וכו' והוא שאמר תנו אבל לא אמר תנו אינן נאמנין וכו'. דברי המחבר מסכימים לדברי רבו אבן מיגש ז"ל שכך פירש כלפי לייא האמור בגמרא דכי אמר תנו ודאי נאמנין דמידע ידעי דמחייבי ליה בההוא מנה וכי לא אמר תנו כיון דאיכא למימר דשלא להשביע את בניו איכוון אע"ג דמייתי ההוא פלוני ראיה דקושטא קאמר ודרך הודאה קאמר אמאי מהימני לומר פרענו אטו מי הוו ידעי דמייתי ההוא פלוני ראיה דקושטא קאמר אבוהון ולאו שלא להשביע את בניו איכוון כי היכי דליפרעו ניהליה. עוד כתב ודמיא להההיא דאמרינן צא תן לו ואמר

פרעתי נאמן חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן וכו'. והר"א ז"ל בהשגות האריך ואמר שטעות גדולה הוא והאריך בזה ואמר דבכל גוונא נאמנין שאם הודה כמערים הרי דאין חייבין ליתן ואם כמודה איך נאמר מנין היו יודעים שהן חייבין ליתן הרי יודעים ומצווין וכשאמרו עשינו מצות אבינו נאמנין ותו לא מידי ע"כ. גם הרשב"א ז"ל הלך בשיטה זו וז"ל ק"ל כיון דאמר כלפי לייא לא הוה אלא לאפוכה ולמימר אלא אי איתמר איפכא איתמר אמר מנה לפלוני בידי ואמרו פרענו אין נאמנין אמר תנו ואמרו פרענו נאמנין וניחא לי דקים ליה דבכל גוונא נאמנין דכל שאמר מנה לפלוני בידי ומת את"ל שחייבין ליתן אף הם נאמנין שנתנו ואת"ל שאין היורשין חייבין ליתן שלא אמר אלא כדי להשביע את בניו מאי אין נאמנין דקאמר אלא ע"כ בין הכי ובין הכי נאמנין ומאי דקאמר כלפי לייא לאו בדוקא קאמר אלא למאי דקאמר קא מותיב כלומר אילו הוה לן למימר בכי הא נאמנין ואין נאמנין איפכא הוה לן למימר אלא דבין הכי ובין הכי נאמנין ולאו אלא הכי איתמר כך נ"ל עכ"ל. וזה בשיטת הר"א ז"ל. ויש לי לדחות קושיית הרשב"א ז"ל בטעם נכון לומר דאין ה"נ דהוה מצי למימר איפכא אתמר כדאקשי ז"ל דדינא הכי הוא אלא שאם אתה אומר כך היה מטעם האומר הראשון מהן ללאו ומלאו להן ואינו מצוי לטעות כך אבל כשתירץ ואמר דמימרא היא באומרים אמר אבי פרעתיה לא הטעם האומר הראשון אלא שהפרעון שתלה ליתומים היו לו לתלות באומרים שהאב האומר הראשון ובזה כל דבריו קיימין דבלא אמר תנו נאמנין ובאומר תנו אין נאמנין והוא דבר שהדעת נוטה ששמע פרעון האב וטעה ותלהו ביתומים. כך נ"ל לדעת המחבר ורבו ז"ל ואחר שנסתלקה הקושיא חוזר הדין לסברותיהם ז"ל ואני איני כדאי להכריע. עוד כתב הר"א ז"ל שיטה אחרת בהשגות ואינה עולה דאע"ג דאמר מנה לפלוני בידי נאמנים דומיא דאוקימתא בתרייתא ועוד שהיה להם לפרש אם כדבריו ז"ל הכוונה:

הלכה יב

שכיב מרע שנתן וכו'. בגיטין ספ"ק (דף י"ב:) ומבואר בהלכות ומוסכם:

הלכה יג

שכיב מרע וכו'. דברי המחבר ברייתא מפורשת ס"פ יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח) עם ביאור ההלכות. ויש מי שכתב דדוקא בכי האי דאין מתנות כולן שוות הוא שאין ההקדמה והאיחור מעלין ומורידין לפי שלא היה אפשר לערבן אבל אם היו מתנותיהן שוות כגון שנתן לד' לכל אחד מנה כיון שהיה יכול לומר תנו להו ד' מאות ופרט כל אחד אחר חבירו כל הקודם בשטר זה זכה וכבר הסכימו המפרשים ז"ל שאין זה מחוור אבל בכל גוונא כיון שלא אמר אחריו כולן שוין:

הלכה יד

אבל אם אמר תנו ר' זוז לפלוני וכו'. באותה ברייתא שם ופירוש אין לו שלא הספיק מה שנתן לו השכ"מ לחוב. וכתב הרשב"א ז"ל דדינא דרישא דלא קאמר כל הקודם זכה הוא במקבלי מתנות כולן אבל אם נתן מתנה והניח נכסיו ליורשיו ודאי אם יצא עליו השטר חוב גובה כולו מן היורשין ואם אין להם גובין ממקבלי מתנה דיורשין ככרעא דמורישן הן ובמקומו עומדין ונכסי ירושתן כבני חורין ומקבלי מתנה כמשועבדין כדאיתא בהנזקין ואין גובין מנכסים משועבדין במקום שיש בני חורין וזה עיקר וראיה מן התוספתא. עוד כתב ומיהו מי שאמר יש לו נכסים כך וכך ביד פלוני וביד פלוני כך והיה מונה והולך את שלו ומתוך כך אמר תנו מאתים זוז לפלוני אין נותנין לו כל המאתים זוז מיד אלא לפי חשבון מה שיקבצו שהרי גילה דעתו דממה שיש לו רוצה לתת לו לפי חשבון וכן מצאתי בתוספתא אבל נאבדו מקצת נכסים לא נאבדו מהן למקבלי המתנה אא"כ נתן דבר מסויים כגון שאמר תנו חבית יין מחביותי עכ"ל. ודין האבידה יתבאר פי"א:

הלכה טו

שכ"מ שאמר ידור פלוני בבית וכו'. מימרא מפורשת פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ז:):

ומה שכתב שלא הקנה דבר שיש בו ממש וכו'. הן דברי רבו ז"ל וטעם נכון הוא:

אבל אם אמר תנו בית זה לפלוני כדי שידור בו וכו'. שם באותה מימרא:

פרק יא

הלכה א

שכיב מרע שאמר נכסים וכו' היה לו בן ובת אחת או בן ובן הבן וכו'. מעשה פשוט בגמרא פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ג):

הלכה ב

שכיב מרע שאמר נכסי לטוביה וכו'. בכתובות בהכותב (כתובות דף פ"ה ע"ב) ההוא דאמר להו נכסי לטוביה שכיב אתא טוביה אמר ר"י הרי בא טוביה אמר לטוביה ואתא רב טוביה לטוביה אמר לרב טוביה לא אמר ואי אינישׁ דגייס ביה הוא הא גייס ביה אתו שני טוביה שכן ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם קרוב ותלמיד חכם תלמיד חכם קודם איבעיא להו שכן וקרוב מאי תא שמע טוב שכן קרוב וכו' [שניהם קרובים] שניהם שכנים שניהם תלמידי חכמים שודא דדייני ע"כ בגמרא. ובהלכות סתם המחבר ואמר

תלמיד חכם קודם ופי' אפילו במקום קרוב או שכן כמו שנזכר בגמרא. ומה שפירש שודא דדייני כמו שיראה להם כל מי שדעתן נוטה שעל זה אמר כך פירש רש"י כדבריו והקשו עליהם ז"ל מדאמרינן שניהם קרובים שניהם שכנים וכו' משמע שהם בכל ענין שוין. ואין זה כדי קושיא אבל הם פירשו מה שירצו הדיינין יעשו וכדמוכח ס"פ דגיטין דלשון שודא דדייני הוא מה שירצו מבלי השגחה אי זה מהם ראוי ליטול לפי ששניהם שוין וכאן אין בו הוכחה וקשיא אשמעתין היכי אזלינן בתר אומדנא וקרובי דעתא והא תניא בתוספתא בפרק גט פשוט האומר עשו טבי עבדי בן חורין אם היו שם שני טבי אין דורשין לשון הדיוט לזה היה אוהב ולזה לא היה אוהב אלא שניהם בני חורין ונוטלין משניהם דמי אחד מהם וכן האומר תנו מאתים דינרין ליוסף בן שמעון והיו שם שני יוסף בן שמעון אין דורשין לשון הדיוט לומר לזה היה אוהב ולזה לא היה אוהב אלא חולקין בשוה ותירצו דמשחרר שאני דכיון דעובר בעשה לא מחזקינן להאי גברא דמשחרר עבדיה אלא מימר אמרינן דאחרים פדאוהו ממנו בכסף א"נ הם עצמן בכסף של אחרים והילכך אין כאן מקום לתלות הדבר באהבה ובקורבת הדעת וסיפא נמי לאו דאמר תנו מתנה אלא באומר פקדון או מלוה יש לו בידי לפיכך אין דורשין בו לשון הדיוט שאדם מצוי ללוות או לקבל פקדון ממי שאינו רגיל אצלו. זה כתבו ז"ל וכתבתיו מפני שדין התוספתא אמת על הצד שכתבתי:

הלכה ד

שכיב מרע שאמר נכסי וכו'. זה פשוט ומתבאר מן הנזכר למטה:

הלכה ה

אמר נכסי לפלוני ולבני וכו'. פי' מפני שלא פרט הבנים בפרט אלא אמר ולבני בכלל. ומבואר הוא במי שמת (דף קמ"ג):

ומעשה באחד וכו'. שם:

הלכה ו

אמר לפלוני ופלוני ובני פלוני וכו'. דעת המחבר שהכלל נוטל מחצה לעולם. אבל הרמב"ן ז"ל כתב שאין נוטלין בני הכלל אלא כאחד מן הנפרטים שאם לא תאמר כן פעמים הכלל שוה לו יותר מן הפרט כגון שאמר נכסי לראובן ושמעון ולוי ולבני יהודה ואין ליהודה אלא שני בנים ואם תאמר שהכלל מחצה והפרטין מחצה נמצאו שני בני יהודה נוטלין כראובן ושמעון ולוי ונמצאו אלו שפרטן מפסידין ואלו שמיעט בהן וכללן מרויחין אלא דיו לכלל שיטול כנגד אחד מן הפרטים ע"כ בחידושי הרשב"א ז"ל. ומ"ש הר"א ז"ל בהשגות הוא חילוק דק כחוט השערה:

הלכה ז

שכיב מרע שאמר יחלוק פלוני בנכסי וכו'. מבואר בגמרא ר"פ המוכר את הבית (בבא בתרא דף ס"ג:):

תנו חלק לפלוני מנכסי וכו'. בגמרא שם תנו חלק לפלוני מנכסי מאי וכו' ת"ש דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור סומכוס אומר אין פחות מרביע לחבית אין פחות משמינית לקדרה אין פחות מי"ב לטפיח אין פחות מי"ו ע"כ. ויש מי שמפרש דכי אמר תנו חלק סתם דיינינן פחות שבשיעורים דהיינו י"ו, אבל הגאון ז"ל אמר רביע כרישא דברייתא דאמרה תנו סתם וכתוב בהלכות ועיקר:

הלכה ח

אמר תנו חלק לפלוני בבור יין וכו'. כבר נזכר זה וכתב רבינו חננאל ז"ל הא מתניתין דסומכוס דוקא במתנה אבל במקח וממכר הדמים מודיעים בענין זה וכ"כ הגאון בספר המקח דבאומר חלק בשדה שלו אני מוכר לך בכך וכך ה"ק חלק אחד בשדה ובכך וכך לפי חשבון המעות ובדקדוק ע"כ לשונו בחידושי הרשב"א ז"ל:

הלכה ט

ואין גומרין מן השיעורין האלו לדין וכו'. מבואר זה בהלכות:

הלכה י

שכיב מרע וכו'. בגמרא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ח:) שלח ליה ר' אבא [לרב יוסף בר חמא] האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים נוטלת כאחד מן הבנים אמר רבא [בנכסים של עכשיו] ובנים הבאים לאחר מכאן, ובהלכות ובבנים הבאים אפילו לאחר מכאן וכן בפירוש אבן מיגש ז"ל וכתב ז"ל האי מתנה אי במתנת בריא מוקמינן לה בדאית בה קניין וכדא"ל בלשון הקנאה אבל תטול לאו לשון הקנאה דהא קניין דברים בעלמא הוא ומסתברא דהאי מתנת שכ"מ היא מדאמר תטול עכ"ל. וזה כפי שיטתן שאומר שיטול קניין דברים הוא ויש חולקין:

כיצד היו לו שלשה בנים וכו'. הוא פירוש ובבנים הבאים הנזכר בגמ' וכתב רשב"ם ז"ל כשם שמועטים ונתרבו ממעטין חלק מתנתם כך אם היו מרובין הבנים ונתמעטו בחיי האב מרבין מתנתם ונוטלת כאחד מהם בשעת חלוקה שכך אמר לו. והראב"ד ז"ל נסתפק בדינו ולדברי הכל נתמעטו אחר מיתת האב אינה זוכה בחלק המת כלום. ופשוט הוא:

הלכה יב

שכיב מרע שאמר מטלטלין שלי וכו'. מפורש בפרק מי שמת (בבא בתרא דף ק"נ) מטלטלי לפלניא כל מאני תשמישי קנה חוץ מחיטי ושערי:

אמר כל מטלטלין שלי וכו'. בגמרא כל מטלטלי [לפלניא] אפילו חיטי ושערי ואפילו הרחיים העליונה קנה לבד מרחיים התחתונה. ודין העבד בעיא שם אם הוא כקרקע או כמטלטלים ולא איפשיטא אבל בהלכות פשוט שהוא כמטלטלין. ומכל מקום בשלא אמר כל מטלטלין ודאי כיון שאפילו חטים ושעורים אינן בכלל כל שכן עבדים, זה דעת המחבר ז"ל:

הלכה יד

אמר כל המטלטלין אף רחיים התחתונה וכיוצא בה וכו'. שם בגמרא כל דמטלטל אפילו רחיים התחתונה:

הלכה טו

שכיב מרע שאמר נכסי וכו'. מפורש שם במי שמת. ודין ס"ת בעיא דלא איפשיטא שם (דף קנ"א) ובהלכות:

הלכה יט

(טז-יט)

שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בני בכורי וכו' הכל עד אין לו אלא חובו. ברייתא שם בלשונה ממש סוף פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ח). והרשב"א ז"ל כתב ובעל חוב כשאמר בתוכו לא אמרינן ידו על העליונה וטעמא משום דהוה ליה כרבית מאוחרת אבל כשאמר בראוי לו אמרינן כראוי לו שעשה עמו נחת רוח קאמר והיכא שלא אמר כראוי לו ולא בחובו בכולן ידו על העליונה ואפילו בבעל חוב אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובו אין אומרים דמשום חובו קאמר ומתחזי כרבית וכן נמי אין אומרים דנוטלין ונוטל את חובו אלא נוטל חובו מתוך המתנה ונוטל את המותר משום מתנה עכ"ל. וכן כתב רבינו שמשון ז"ל דכל היכא דלא אמר כראוי לו ולא אמר בבכורתו ידו על העליונה ועיקר:

הלכה כ

שכיב מרע שאמר תנו ארבע מאות וכו'. מעשה פרק יו"ט שחל (ביצה דף כ') ובהלכות מבואר פ' מי שמת הדין והטעם:

הלכה כא

שכ"מ שאמר תנו ארבע מאות וכו'. מסקנא בגמ' בהמקבל (דף ק"ד:) במציעא ובהלכות לא שנא אמר לכתובתה ולא שנא אמר בכתובתה ארבע מאה דאינון מאתן עד דאמר הבו לה סתמא:

הלכה כב

אמר תנו נדוניא לבתי כך וכך וכו'. מעשה מבואר בכתובות ס"פ נערה שנתפתתה (כתובות דף נ"ד) ובהלכות, והודיענו שאין אומרים נתן לה דמי המלבושים ביום הצוואה ויש מי שכתב שאם הוקרו הפסידו ג"כ היתומים וכ"נ:

וכן אם אמר תנו ארבע מאות זוז וכו'. ג"ז מעשה שם ושניהם בהלכות:

מעשה וכו'. מעשה זה בגמרא בגיטין פ' התקבל (גיטין דף ס"ה:) ובהלכות ופירושו בו נכון:

ומ"ש כדי ליפות כחו. הוא מסקנת הגמרא באותו לשון ממש. ונחלקו המפרשים ז"ל בפירושו רש"י ז"ל פירש כדי שיהיה לו כל היין לאחריות שאם אמר תנו לו יין אם החמיץ מן היין מאה חביות היו אומרין לו שלך הוא דהחמיץ ואם אמר דמי חמרא ומכרו ממנו קצת ונאבדו המעות אומרין לו היורשין אבדו מעותיך הלכך אמר מחמרא דמשמע יין לדמיו שהכל אחריות לה והחלק הראשון הודה הר"מ ז"ל באומר תנו יין שוה ארבע מאות והחמיץ קצת האוצר מראה לו החומץ. ובתוס' חלקו ואמרו שכיון שלא סיים לו מנין חביות ואפילו אמר תנו יין שוה כך אם החמיץ אינו מפסיד אלא לפי חשבון דהמקבל והיורש שותפין בדבר ואינו דומה לאומר לחבירו בית מביתי אני מוכר לך שמראהו נפול כמו שמבואר פכ"א מהל' מכירה דהתם סיים לו בית מסויים אבל כאן לא סיים לו חביות ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ולדברי הכל במעשה זה כל היין אחריות לסך שהזכיר לו ומ"מ כתבו ז"ל שאינו גובה משאר נכסים:

ושוב מעשה באחד וכו'. פ' שני דייני גזילות (דף ק"ט) ופירש"י ושביק תרי פלגי דקלי שהיו לו בשותפות ושאר דקלים הרבה היו לו והיתומים היו נותנין לה אותם שני חצאים שיש טורח בהם יותר. ועל כרחה ידה על התחתונה שהנכסים בחזקת היתומים וזו אינה באה עליהם אלא מכח הצוואה ע"כ. והיה אפשר לפרש שלא היה לו דקל אחר והיה הספק אם קנתה כלום אחר שאין לו דקל אחר או לא:

ושוב מעשה באחד וכו'. פרק המוכר את הבית (בבא בתרא דף ע"א) מעשה:

הלכה כג
שכיב מרע שאמר תנו לבני שקל וכו'. זה הוא מסקנא דגמרא שם (דף קכ"ט) ובפ' מציאת האשה (כתובות דף ס"ט:):

הלכה כד
שכ"מ שאמר אל תספדוהו וכו'. מסקנא דגמרא בסנהדרין פ' נגמר הדין (סנהדרין דף מ"ז:):
אל תקברוהו מנכסיו אין וכו'. מבואר בכתובות בפרק נערה שנתפתתה (כתובות דף מ"ח) ובהלכות:

פרק יב

הלכה א
שכיב מרע שאמר פלוני בני יירשני וכו'. פסק הלכה בגמ' פרק יש נוחלין (בבא בתרא דף ק"ל) בפירוש ודוקא שלא במקום בכור אבל במקום בכור בעינן לשון מתנה ונתבאר פ"ו מהל' נחלות:

הלכה ב
אבל הבריא אין דבריו קיימין וכו'. פירוש שהקנה נכסיו לאחד מבניו בשטר ובלשון ירושה. ובעיא דלא איפשיטא היא בגמ' (דף קל"א) וכתבו רב האי ובהלכות והרב אבן מיגש ז"ל דלא עבדינן בה עובדא ומפני זה כתב אין דבריו קיימין:

הלכה ג
שכיב מרע שאמר נכסי לפלוני וכו'. פסק כרשב"ג דאמר הכי סוף יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז) וכן בהלכות:

הלכה ד
ואם היה ראשון וכו'. מימרא דרב אחא שם (דף קכ"ט) ולשונה נכסי לך ואחריך לפלוני אם היה ראשון ראוי ליורשו אין לשני במקום ראשון כלום שאינו לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק. ופירשו הגאונים ז"ל שאע"פ שנתן למי שראוי ליורש בלשון מתנה בפירוש הרי דינו כירושה ואין לה הפסק. וזה דעתו ז"ל. ויש מן האחרונים חולקים בשאמר לשון מתנה בפירוש לומר שיש לה הפסק:
ואף על פי שאמר ואחריך לפלוני וכו'. כתבו ז"ל שאפילו היה השני ראוי ליורשו ג"כ אינו כלום ולא זכה שני, מוכרח הוא בסוגיא וכן כתב הרא"ם ז"ל שאפילו לא נתן ולא הוריש כלום לראשון אלא שאמר יירש פלוני בני כל נכסי לאחר מיתת פלוני אחיו בין

שאמר לשון מתנה או לשון ירושה אינו זוכה כלום השני בחלק אחיו אחר מיתתו. והרמב"ן ז"ל נסתפק בזה:

הלכה ה

אבל הבריא שנתן מתנת בריא על דרך זה וכו'. נראין דברי הרב ז"ל נכונין בדין הבריא שכיון שהעלינו שאין הבריא יכול להעביר נחלה בלשון ירושה אלא בלשון מתנה ואם היה לשון ירושה אפילו בראוי ליורשו אינה כלום א"כ ודאי מתנה יש לה הפסק שלא אמרו אלא ירושה אין לה הפסק. ואפילו לדברי הגאונים ז"ל לא אמרו שהמתנה היא כירושה אלא בשכיב מרע שדבריו קיימין בירושה אבל הבריא שאין דבריו קיימין בירושה אם אתה עושה המתנה כירושה אף היא אינה כלום. וזה ברור:

הלכה ו

שכ"מ שאמר נכסי לך ואחריך לפלוני וכו' ופירש ואמר לא משום ירושה אני נותן לך שאין לה הפסק אלא במתנה והרי הפסקתיה וכו'. זה כתב לתרץ הקושיא שהקשו רבים מן הברייתא שאמרה גבי האומר תנו שקל לבני בשבת והם ראויין לתת להם סלע וכו' אם אמר אם מתו יירשו אחרים תחתיהם בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל. והקשו לדעת הגאונים היאך יורשין אחרים והלא כיון שנתן נכסיו בלשון ירושה או בלשון מתנה שהיא כירושה לבניו והלא ירושה אין לה הפסק. ותירץ רבינו שאע"פ שלמי שראוי ליורשו המתנה כירושה כשאמר לא משום ירושה אלא משום מתנה בפירוש ודאי יש הפסק וה"ז כמתנת בריא על זה הצד היא הברייתא. ותירוצין אחרים נאמרו בזה:

לפיכך אם נתן המעות ע"י שליש וכו'. זה נמשך אחר מה שאמור למעלה וכאן הובאה הברייתא:

הלכה ז

נכסי לפלוני ואחריו וכו' מת שני אחר מיתת ראשון וכו'. ברייתא פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קכ"ט:) והיא שנויה בג' מקבלים וזה לשונה נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחרי אחריך יירש פלוני מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון ולמדנו ממנו שאע"פ ששלישי קיים כיון שמת שני בחיי ראשון אין לו כלום שלא נתן לו אלא שיקבלם מן השני ואיננו. וכן הדין במת שלישי בחיי שני שהנכסים של יורשי שני בשמת אחר הראשון ודין שלישי עם שני כדין השני עם הראשון, ורבינו כתב הדין בשני לפי שדי ביאור בכך:

הלכה ח

אע"פ שאין לשני אלא מה ששייר ראשון וכו'. מפורש בגמרא וכרשב"ג:

הלכה ט

וכל המשיא עצה לראשון למכור וכו'. מימרא שם (דף קל"ז, ובגט פשוט דף קע"ד ובכתובות דף צ"ה ובסוטה דף כ"א:):

ואפילו היו בה עבדים. פי' אע"פ שהמשחרר עבדו עובר בעשה ומבואר זה בגמרא מימרא שם:

או כלים ועשאן תכריכין וכו'. ג"ז מימרא ואע"פ שמשים אותם אסורין בהנאה כמבואר שם:

הלכה י

בד"א בשמכר הראשון או נתן מתנה וכו'. זה הוציא ממעשה דרב ביבי. שנינו ס"פ יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ז:) ההיא (איתתא) דהוה לה דיקלא בארעא דרב ביבי וכו' אקניתיה ניהליה כל שני חייו אזל רב ביבי אקנייה לבנו קטן (נ"א אקנייה לבנו) א"ר הונא בריה דרב יהושע וכו' אפילו רשב"ג לא קאמר אלא באחר אבל לעצמו לא ע"כ בגמרא ופירש רבינו לא קאמר רשב"ג אין לשני אלא מה ששייר ראשון אלא שנתן ראשון לאחר אבל לעצמו כגון שנתנם למי שראוי ליורשו שהוא כעצמו לאו כל כמיניה. והטעם נראה שהוא מפני שכוונת הנותן כשאמר ואחריך לפלוני לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתתם לבניו או ליורשיו שא"כ לא עשה ולא כלום כשיורשו שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו. אבל כשאינו יכול לתתם לבניו או ליורשיו אע"פ שיוכל לתתם לאחרים אין אדם חוטא ונותן לאחרים זה דעת רבינו וכן פירש רבינו חננאל ז"ל ה"מ אם נתנו רב ביבי לאחר אבל לעצמו לא ובנו כעצמו. ונראה שאין גירסת רבינו לבנו קטן אלא לבנו סתם. וכבר כתבתי מה שנ"ל בטעמו ופירוש אחר יש באותו מעשה דאפילו רשב"ג לא קאמר דאין לשני אלא מה ששייר ראשון אלא כגון שאמר ואחריך לפלוני אבל אמר הנותן ואחריך לעצמי או ליורשי כגון כאן שלא נתנו לו אלא כל ימי חייו ודאי אין הראשון יכול למכור ולתת והראו פנים לזה. ואין דינם עולה לדעת רבינו כמו שיתבאר. ומדברי יתבארו דברי הר"א ז"ל:

וכן אם נתנן במתנת שכ"מ לאחרים וכו'. זה מבואר בגמרא הדין והטעם מימרא שם (דף קל"ה וקל"ז):

הלכה יא

היה חוב על הראשון וכו'. לא מצאתי זה מבואר ומ"מ נראה שפשוט הוא שאם מכר או נתן לגמרי שא"א לסלק הקונה במעות ודאי זכה שני וכיון שכן בשעבוד הרי יכול לסלק מי שנשתעבדו לו במעות דאי לא כשאמרו למכור יאמרו לשעבד דעדיפא ליה טפי שאינו מסתלק עתה לגמרי אלא ודאי כדאמרן וכ"כ ז"ל דרך פשיטות ועיקר:

מת הראשון וכו'. גם זה נמשך אחר האמור למעלה:

הלכה יב

שכ"מ שאמר וכו'. מימרא ס"פ מי שהיה נשוי בכתובות (דף צ"ה):

ואם אמר לה כשהיא נשואה כו' (**היתה אשת וכו'**) . ג"ז מבואר שם (דף צ"ה:) הדין והטעם ושתיהן בהלכות ביש נוחלין ולשון הגמרא בזו האחרונה הבעל מוציא מיד הלקוחות ואחריך מיד בעל ולוקח מיד אחריך ומוקמינן לכולהו בידא דלוקח. ופירש רבינו דלאו דוקא לומר שידונו ב"ד בהתחלה שהבעל מוציא מיד הלקוחות ואח"כ אחריך ויתבענו בב"ד וידונו שיתנם לו ואח"כ יוציא הלוקח מיד אחריך וידוע שהם שלו ודאי לא כך אמרו דאפוכי מטרתא וטרוחי בי דינא בכדי ודאי לא עבדינן אלא מעמידין אותן ביד לוקח. ונראה שאפילו אחריך רוצה שיהיה של בעל אין בדבריו כלום:

מעשה באחד שאמר נכסי לאמי וכו'. זה המעשה ביש נוחלין (דף קכ"ה) וז"ל ההוא דאמר להו נכסי לסבתא ובתרה לירתאי הוה ליה ברתא דהוה נסיבא וכו' וזו הגירסא עולה לפי הלשון שכתבתי מן רבינו ז"ל ומתוך גירסא זו שאין הדין הנזכר למעלה בפירוש השני ממעשה דרב ביבי אמת שהרי זה אמר ואחריה ליורשיה ואעפ"כ אמרו בגמרא שהיתה הראשונה יכולה למכור וזה מפורש שם ומ"מ גירסת הגאונים ז"ל בזה המעשה כך היא ההוא דאמר נכסי לסבתא ובתרה לירתאי ה"ל ברתא וכו' ואף בספרי רבינו בקצתם ראיתי כן וכתבתי זה להוכיח הדין האמור למעלה. ודין הנזכר כאן פשוט שם והטעם מפני שאמר ואחריה ליורשי או ליורשיה כפי חילוק הגירסאות שהוא נמשך אפילו ליורשי יורשין אבל אם אמר ואחריה לבת כיון שמתה הבת בחיי הראשונה זכו בהן יורשי ראשון כמו שנתבאר למעלה.

ומה שכתב ואפילו אמר כשתמות הזקנה הרי הן לבתי מעכשיו הרי הבעל יורש את אשתו וכו'. הן דברי ר"ח ורי"ף ז"ל ודקדקו כן מן הסוגיא ויש חולק. ומדברי הרי"ף ור"ח ורבינו יש ללמוד שהאומר ואחריך מעכשיו לפלוני אם ירד ראשון ומכר השני מוציא מיד הלקוחות שאל"כ לא היה הבעל יורש אותן שהרי ראויין הן כמו שנתבאר שם בגמרא שהטעם שאין הבעל יורשה כשלא אמר מעכשיו הוא מפני שהראשון יכול למכור וכיון

שכן לדבריהם ז"ל כשאמר מעכשיו שהוא יורש אין הראשון יכול למכור וכ"כ בהלכות בביאור סוף יש נוחלין דבאומר מעכשיו השני מוציא מיד הלקוחות ויש חולקין:

הלכה יג

הכותב נכסיו לבנו לאחר וכו'. משנה פ' יש נוחלין (בבא בתרא דף קל"ו) ופירוש שנתן לו גוף מעכשיו ופירות לאחר מיתה:

לפיכך האב אינו וכו'. לשון המשנה שם ופי' ר"ש דאב אינו יכול למכור גוף ופירות מפני שכתובין גוף מעכשיו והכל לאחר מיתה לבן והבן אינו יכול למכור לגמרי בחיי האב מפני שהן ברשות האב לאכול פירות אלא בין שניהם יכולין למכור לגמרי מעכשיו ע"כ:

מת האב והניח פירות וכו'. מפורש במשנה וגמרא שם (דף קל"ח קל"ט). **ומ"ש או שהגיעו להבצר וכו'** הוא מפני שכבר נתבאר פ"א מהל' מכירה שכל שא"צ לקרקע הרי הוא כתלוש:

עבר האב ומכר מכורין וכו'. במשנה שם (דף קל"ו) ואפילו מת הבן קודם מיתת האב יורשי הבן מוציאין מיד הלוקח לכשימות האב וכן כתב ר"ש ז"ל ופשוט הוא:

ואם היו שם פירות וכו'. בגמ' (דף קל"ט) הקשו על המשנה שאמרה המחוברין לבן מדתניא שמין את המחוברין ללוקח ותירצו לא קשיא כאן בבנו כאן באחר הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו ע"כ בגמרא. ובהלכות פי' ללוקח מן האב והנה הבן אינו נוטל פירות המחוברין אלא בדמיהן ותירצו בבנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו ולפיכך מוחל לו פירות המחוברין בשעת מיתתו ואין היורשין יורשין אבל הלוקח שהוא אחר אינו מוחל אצל בנו של מוכר ולפיכך שמין לו ע"כ בהלכות וכן פירש הרא"ם ז"ל וזה דעת רבינו. אבל רש"י ז"ל פירש והתניא שמין את המחוברין ללוקח אדם שמכר שדהו לחבירו לסוף עשר שנים ולא בתוך עשר וכשהשלימו העשר שנים היתה שם תבואתו של מוכר מחוברת לקרקע ולא נגמר בשולה שמין אותן ללוקח והוא יקנה אותן מן המוכר משום דברשותא דמוכר גדלו או אם ירצה יניחם שם עד שיתבשלו כל צרכם ויטול המוכר אבל לעקרו עכשיו אין מזקיקין אותו ה"נ גבי אב כיון דהניח פירות מחוברים ובחייו גדלו אמאי לא הוו דכולהו יורשים ופריק הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו כשכתב לו נכסיו אחר מותו מחל לו הפירות המחוברים בשעת מיתתו עכ"ל. ולפי זה הפירוש אפשר שאפילו מכר האב הפירות אין שמין לו ללוקח פירות המחוברין וכן היה נראה דלא עדיף מגברא דאתי מחמתיה או מיורשו וצריך עיון. אחר כך מצאתי לבעל המאור ז"ל שכתב ה"ג לה בתוספתא דכתובות מכר הבן בחיי האב ומת האב אם היו שם פירות המחוברין שמין לו וזו היא שהקשינו ממנה כאן וכו' והיינו דשני עלה

לא קשיא כאן בבנו כאן באחר וכו' עכ"ל. אף על פי ששיטתו מוחלפת משיטת ההלכות מכל מקום למדנו ממנה ומן התוספתא שהמחילה מהאב לבן הוא בשעת מיתת האב ולא בשעת מתנה ואינו מוחל אלא האב לבנו:

עבר הבן ומכר וכו'. גם זה במשנה (דף קל"ז) מכר הבן וכו' כר"ל דאמר הכין שם וכדאיפסיקא הלכה כמותו ביבמות בהחולץ (יבמות דף ל"ו):

הלכה יד

מתנת בריא שכתב וכו'. ברייתא ביש נוחלין (דף קל"ה:) ובפ"ק דמציעא (דף י"ט) ופירשוה רש"י ור"ש והרמב"ן ז"ל כדברי רבינו לומר שאינה כמתנת שכ"מ שיכול לחזור בו עד שעת מיתה אלא שדימה לה שאינה זוכה בפירות מעתה ויש מי שפירשה שהוא כמתנת שכיב מרע ממש שיכול לחזור בו עד שעת מיתה. ומכל מקום ודאי אין בכלל לשון מהיום ולאחר מיתה שיוכל לחזור בו אלא כשביאר כן בפירוש מהיום אם לא אחזור בי עד לאחר מיתה. ולענין הדין אין בין הפירושין הללו כלום ודעת רבינו כפירוש רש"י ז"ל:

הלכה טו

שטר מתנה וכו'. פסק כר' יוסי כדאיתא בגמרא וכן בהלכות ומה שכתב בין שלא היה בו קניין מבואר שם (דף קל"ז):

הלכה טז

בריא שנתן מתנה וכו'. פירוש עד כאן לא נחלקו רב ושמואל במי שמת במחיים ובמות אלא כשנתן שכיב מרע כמו שנתבאר פרק ח' אבל בבריא כולי עלמא מודו דקנה מעכשיו שהרי הטעם הנזכר בדברי רב במלת מחיים שהיה סימן ליישב דעתו שיחיה מחולי זה ונזכר פרק שמיני אינה אלא בשכיב מרע אבל בבריא אפילו רב מודה וכן פירשה רשב"ם ז"ל ההיא בשכיב מרע ועיקר:

הלכה יז

הצדיקים גמורים וכו'. בהרבה מקומות ובקדושין בריש פרק האומר (דף נ"ט) והטעם שראוי לכל משכיל להסתפק במה שהוא הכרחי לו ולא יבקש מותרות ותהיה נפשו חשובה על קניינו וכבר אמרו ז"ל סוף מסכת פאה וכבר הביא הרב ז"ל הלכה זו בסוף פרק עשירי מהלכות מתנות עניים כל מי שהוא צריך ליטול ואינו נוטל אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס לאחרים משלו ועל זה נאמר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו וכל הירא את אלהיו יראה שלימה לא יתעסק כלל ברדיפת ההון ויבין כי כולו הבל ויראת ה' הוא אוצר קיים ולכן אמר דוד אשרי כל ירא ה' ההולך בדרכיו וסמך ענין

לו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך לפי שהסתפקות בהכרחי מצליח האדם בעוה"ז ובעוה"ב. בעוה"ז לפי שהקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם והשמח בחלקו ניצול משלשתן ומיישר האדם להצלחת העולם הבא שיעבוד את יוצרו עבודה תמה ולא יתעסק בזולתו וע"כ אמרו ז"ל אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא: **סליקו הלכות זכיה ומתנה בס"ד**